MORAVSKÁ BIBLIOTÉKA.

Vydává: FR. BAYER.

Dílo XV.

Výlet do Čech, Rakous a Solnohradu.

(1872.)

Náčrty cestopisné

Jana Soukopa.

VE VELKÉM MEZIŘÍČÍ.
Nakladatel J. F. ŠAŠEK, knihkupec.
1884.

VÝLET
DO ČECH, RAKOUS A SOLNOHRADU.

(1872.)

Náčrty cestopisné

Jana Soukopa.

Druhé vydání.

VE VELKÉM MEZIŘÍČÍ.
Nakladatel: J. F. ŠAŠEK, knihkupec.
1884.

Úvod.

Druhdy lítávalo jenom pernactvo a vše, co z křídel se těší, nyní pak lítá i člověk, brzo po železnici, brzo po parníku, ba i pěšky nevychází se nyní, nýbrž lítá se. Tu vylétají červeno-košilatí Sokolové, čtenářské, pěvecké, řemeslnické a rozličné jiné spolky, zde studenti, onde již také školní mládež na výlety se vodí, aby zvykla tomu lítání; ba i ti staří vysloužilci či veteráni ještě nedají si pokoje a ženou se společně na výlety. V staré naší národní hře říkávalo se druhdy: „Vše co má křídla, letí: husa letí, kohout letí atd.“; nyní naopak bez mála vše, co nemá křídel, tolikéž lítá. „Proč bys i ty někam si nevyletěl?“— pravil jsem k sobě, v prázninách r. 1872, ač nejsem ani Sokolem, ani řemeslníkem, ani studentem, ani veteránem. Jelikož pak na dalekých cestách neveselo bývá člověku samotnému, otázal jsem se napřed důvěrného

dávného přítele svého, zdaž by se mnou nechtěl sdíleti slasti a strasti nějakého výletu delšího. Ač mi ode dávna cestování do nebe vychvaloval, kterak prý ono ducha povznáší, obzor jeho rozšiřuje, zvláště pak obrazotvornosť osvěžuje a mladistvá křídla jí připíná: tu najednou na otázku svrchu dotčenou vystoupil vážně na kazatelnu a jal se mluviti o nesčíslných nesnázích, jež prý člověka na cestách potkávají; vykládal o trmácení na špatných vozech poštovských, o nudných často společnostech na dráze, o drahé a špatné obsluze v hostincích, o nepohodlném často nocování, o unavujících procházkách po velkých městech atd. atd., až pak upozornil mne konečně, abych si zaopatřil průvodní list a zvláště abych napřed vyhotovil a do bezpečných rukou uložil svou — závěť, an prý nevíme, zdaž se někde na železnici nezabijeme, nebo dokonce v moři neutopíme. Než přes to vše neodpíral mému návrhu, ano musím to k jeho chvále poznamenati, že hotov byl doprovázeti mne, kamkoli bych si zamířil a byťby to bylo třeba na sám kraj světa.

Tak daleko to ovšem nedošlo; ba nezbytné překážky nedopřály mi ani moře spatřiti. Ač jsem opatřen byl průvodním listem

do veškeré Evropy, sotva nepatrné kolečko jsem procestoval, z kteréžto cesty skromně tyto náčrtky ctěným krajanům svým podávám, domnívaje se, že by tomu onomu vděk přijíti mohly.

* * *

I.

Třebíč.

První město moravské, které mou pozornosť poutalo, byla drahá kolébka moje: *Třebíč*, podél břehu Jihlavky v nepěkné úžlabině rozložená. Má 9522 obyvatelů původu ryze slovanského mimo 930 židů, kteří, jako všude jinde, také tady proti národním zájmům našim na odpor se staví. Přes to vše, kdo Třebíč viděl před 24 léty, užasne nad mohutným pokrokem téhož města. Nemluvím tu o výstavných nových domech, o zvýšené krásné věži městského chrámu, o dlažbě a osvětlení náměstí, nemluvím o nově upraveném hřbitově, který utěšené kvetoucí zahradě se podobá, nýbrž mám na mysli pokrok duchovní, pokrok národní.

Nechybím se tuším s pravdou řka, že před 24 léty za mého pobytu v Třebíči uvědomělé vlastence na prstech jedné ruky bys

byl sčítal; hlava jejich a patriarcha Dr. *Haněl* stál tu tehdá jako lípa v šírém poli, do které blesky ze všech koutů perou. „Chce prý nás ten Čech zaprodať Čechům," tak blbě i zlomyslně dráždilo se nešlechetníky proti němu tehdejší měšťanstvo; v praxi lékařské dáváno přednosť odrodilcům, židům, ba nescházelo mnoho, žeby poctivého bratra Čecha bratr Moravan byl z města vystrnadil. I ve chrámu musilo se odrodilcům ve městě tehdáž vládnoucím k vůli uprostřed ryze slovanského obyvatelstva v neděli při mši sv. o 9. hod. německy zpívati, ač ponejvíce jen soukeničtí mistři a tovaryši přítomni bývali, kteří ani slova německého nerozuměli. A nebylo to zajisté k smíchu, nýbrž k pláči, když při požehnání ubozí papoušci zpívali: *Jesus Kristus ohne Händ* atd. — — Ale jaká to změna za 24 let! Celé měšťanstvo, vyjma ovšem židy a několik na duchu zkrkrnělých invalidů křesťanských, probudilo se a tvoří nyní přední baštu Slovanstva na Moravě. Obecní zastupitelstvo složeno vesměs z národovcův statečných, v němžto sedí ctihodný Nestor Haněl* a v čele obce rázný purkmistr Přerovský. Na žádosť probuzených našincův a za podporou vůbec oblí-

* † 3. května 1883.

beného pana děkana Janouška uveden zase s úchvalou vd. konsistoře zpěv slovanský při dotčené mši svaté. Zdejší české gymnasium,* 29. října r. 1871 s velikou slavností otevřené, skvělý besední dům, záložna,** čtenářský spolek atd., toť věci, o kterých se před léty ani nezdálo rodišti slavného prof. a spisovatele *Chmely*.*** Nepochybujeme, že blahonosný tento strom sebevědomí národního přes všecky nynější bouře ještě pevněji se zakoření a utěšené ovoce do budoucna vydávati bude. Kéžby také na Hrádku konečně zelené stromy brzo se rozvily a zakryly holou tu horu, která jako pustá Arabie zrovna do oken krásného náměstí Třebíčského hledí.

Mimo městský farní chrám sv. Martina vzornou péčí dp. děkana *Janouška* uvnitř vesměs ozdobený, připomenouti sluší též klášter kapucínský, kterýžto takřka ze základu z nova solidně vzdělal na slovo vzatý zdejší P. Kvardian *Tadeaš* ponejvíce na svůj vlastní groš. Celá vnitřní úprava chrámu a nej-

---

* Poněmčeno byvši již roku 1873. vrací se teprv nyní zenáhla k původnímu rázu svému, majíc r. 1884. 4 třídy české a tolikéž německých.

** Též r. 1873 rozpuštěna rejdy židovsko-německých liberálů!

*** Na rodný jeho domeček zasazena pamětní deska dne 7. měsíce září 1879.

nověji též krásný obraz sv. Cyrilla a Methoda v kůru — to vše dílo obětivého toho muže, jenžto veškeré farské příjmy po dlouhou řadu let na ozdobu domu Božího vynaložil. V kapucínské zahradě nalézá se stara krypta, kdežto s několika jinými příbuznými pochován *Smil Osovský z Doubravice* († 1613). Náhrobní kameny s českými nápisy ve zdi zasazené hlásají netoliko řemeslnou dovednosť téhož věku, nýbrž i lásku k mateřskému jazyku, kterou se tehdejší šlechta naše vyznačovala.

Nejznamenitější však památností Třebíče sluší nazvati monumentálný *zámecký, bývalý benediktinský chrám sv. Prokopa, nejskvělejší to pozůstatek romanského slohu v celém mocnářství našem,* kterýžto jediný již stojí za cestu do Třebíče. Klášter benediktinský založen již r. 1109—1115. knížaty Oldřichem Brněnským a Lutoldem Znojemským* Velkolepý portál chrámu se sloupovon předsíní r. 1757. vandalismem politování hodným nedůstojně zastavený a v příbytek farský proměněný, vyzvedl z neblahého úkrytu 1862. teh-

* Viz Brandlovu: Knihu pro každého Moravana str. 253. Upozorňujeme zároveň na obšírný »Dějepis města Třebíče« z péra prof. Adolfa Kubeše.

dejší majitel panství *Vincenc hrabě Valdstein*, hlavně přičiněním zámeckého p. far. *Šroce.** Odkazujeme ostatně přátel starého umění stavitelského na zevrubný popis Třebíčské svatyně, který s vzácnými kresbami proslulý archeolog p. M. Trapp v „Památkách archeologických“ r. 1857. str. 273 uveřejnil.

Rozloučivše se s milou Třebíčí, ujížděli jsme polední dobou po poště k nádraží Třebíčskému, které na hodinu cesty ode města vzdáleno v šírém poli stojí, a za nedlouho octli jsme se ve Vídeňském vlaku ku zlaté Praze uhánějícím. Ve voze velmi elegantním, do kterého jsme vstoupili, natrefili jsme německou rodinu z okolí Vídně tolikéž ku Praze putující. Nemálo lichotilo dobromyslným těm Němcům, že konduktéři a úředníci na dráze téměř výhradně kulturní řeči hovořili, jako před branami samého Frankfurtu. My ovšem poučili jsme je, že jedeme krajem ryze českým, třeba že správa železniční zvláštní nešetrností k obyvatelstvu českému se vyznamenává. Němečtí spolucestovatelé, znamenajíce sympatie naše k Čechům, jali se pak velebiti český chmel, Malinský křen, české bažanty, Mělnické a Žernosečské — a konečně světoslavnou českou kuchyň — což

* Nyní děkana městského a arcikněze.

teprv, kdyby byli znali českou historii! Hornatým a dosti romantickým krajem uháněl vlak okolo Jihlavy, Golč — Jeníkova, výbornou chmelovinou proslulého ke Kutné Hoře, a úrodnými planinami dále ke Kolínu, Poděbradům, do Něm. Brodu, kdežto dvoje nádherné nádraží se vypíná, jedno přes Boleslav a Liberec do Berlína, druhé do zlaté Prahy zvoucí.

II.

Praha.

Byla již čírá tma, když jsme se octli ve velkolepém nádraží Pražském a za nedlouho v hostinci „u modré hvězdy.“ Já bych raděj i hospodu tu nazval *„u města Frankfurtu,“* neboť v celém domě nebylo duše, která by česky mluvila — v Praze! Ptám se při večeři na české nějaké noviny — sklepník buď skutečný, buď dělaný Němec — neodpoví na českou otázku slovem, nýbrž mlčky podává listy německé, francouzské a anglické. Byl bych se věru chutě sebral a vyvandroval, zatím byla noc a nezbývalo než vyčkati rána v nedomácké té pasti. Netřeba dokládati, že v takovémto nobl hotelu trudno porcí na talíři nalézti bez — drobnohledu; za to však tím větší vypadá vždy úhledný „Tagesrechnung“ hostinského p. Rotermundta, kterého všem Angličanům, Francouzům a Němcům tímto co nejvřeleji odporučujeme.

První naše cesta z rána byla na *Hradčany*. Jaký to čarovný pohled odtud na město po výtce královské, jemužto *Alex. v. Humboldt*, onen velikán německých učenců, co do krásné polohy čtvrté místo v celé Evropě (Cařihrad, Neapol, Lisabon, Praha) vykázal. Ač od staletí zanedbaná Praha dle objemu a nádhery novověké Vídni rovnati se nemůže, přece daleko ji převyšuje netoliko slavnou historií svou, nýbrž i přirozeným půvabem královským, který podnes jako zlaté slunce temnými mraky proráží. Či nenesou-li Hradčany znaku královského na čele? — a ty nesčíslné chrámy a věže a starožitné paláce národní naší šlechty — a Karlův monumentálný most, jenžto již přes patero věků stříbropěnnou Vltavu objímá . . . .

Co by dala zpupná Vídeň za Vltavu, kdyby ji zaměniti mohla za smrdutou svou říčku Vídeňku; čím nádhernější ve Vídni mosty, tím ohavnější špinavý potůček, přes který se klenou.

Vltava, hlavní vodní žíla země české, která Čechy na dvě polovice dělí, rozděluje také Prahu na dva hlavní díly, které z břehův obou jako starý Řím po sedmi pahorcích se rozkládají. Na pravém břehu leží: Staré a Židovské město (Josefov), Nové město, Vyše-

hrad a předměstí Karlín; na levém: Malá strana, Hradčany a předměstí Smíchov. S předměstími má Praha na 212.000 obyvatelů (bez vojska) a mezi nimi přes 20.000 židů; je tedy co do lidnatostí druhým městem v říši Habsburské, an jediná Vídeň ji předstihuje.* Kostelů katol. veřejných, (nečítaje mnohé zrušené) jest 71, svatyň soukromých 46; protestantské 4, modlitebnic židovských 10, věží kostelních 60 a 22 městských věží; odtud název *stověžatá* Praha. Dvě třetiny obyvatelstva jsou české, ostatní Němci. Užívání českého jazyka se v Praze denně zmáhá.

Staré město, jádro to Prahy, zachovalo podnes ráz středověkých měst,' ulice jsou křivé, nepravidelné, úzké, domy vysoké, starožitné, ač také novějších budov tu neschází. *V židovském městě* jsou domy a ulice ještě stěsnanější. *Nové město*, jež založil Karel IV., vyznamenává se již větší prostranností i pravidelností ulic. *Malá strana* vystupujíc od Vltavy ku královským Hradčanům, honosí se největším počtem šlechtických paláců a úředních budov, které jí podnes rozhodný aristokratický ráz dvorského podměstí zachovaly. *Hradčany* jsou nejtišší částí Pražskou, tklivý

* Nedávno připojilo se k Praze město Vyšehrad s 3806 obyvately nejnověji Holešovice-Bubny.

to obraz osiřelého trůnu královského, kde druhdy hlučný ruch dvorského života se rozléhal. Tolikéž *Vyšehrad* z knížecího sídla v novověkou tvrz proměněný, zádumčivě sní o své veliké, slavné minulosti. *Karlín a Smíchov* naproti tomu nesou již podobu novověkých měst, kdežto místo věží chrámových učazené komíny k blankytu se pnou, prozrazujíce z daleka, že tam domov průmyslu i proletářstva.

Hrad Pražský, původu jsa předhistorického, býval jako Vyšehrad od nepamětných časů hlavním sídlem panovníků českých. Libuše totiž dle národního podání Prahu založila as v druhé polovici osmého století. Dávný královský palác však přestavěl a zvětšil Karel IV. dle vzoru starého Louvru, bývalého to sídla králův francouzských. Rudolf II. rozšířiv opětně královskou tu budovu, založil *světoznámé sbírky starožitností a uměleckých pokladův*, které v celé Evropě rovných neměly. Co však ve třicetileté válce nevydrancováno, odvezlo se za Karla VI. do Vídně a konečně za Josefa II. veřejnou dražbou docela vyprodáno! Týž císař vložil i vojsko do královského paláce, zamýšleje opravdu v kasárnu jej proměniti, z čeho však později Bohu díky sešlo.

Vnitřek obsahuje 440 větších, menších komnat a předčí co do rozsáhlosti daleko císařský hrad Vídeňský, co do čarokrásné polohy a vyhlídky na celou Prahu a okolí nemá však nikde sobě rovného.

Nevšední ozdobou jednoho z náměstí zámeckých jest broncová socha sv. Jiří na koni, nejznamenitější to lijecké dílo středověké, ježto Karel IV. uliti dal r. 1373. bratry Martinem a Jiřím z Klusenberka; věrný to vzor rytířského ozbrojení ze XIV. stoletÍ. Podobnou památkou nehonosí se žádná země za Alpami na sever.

Mezi vnitřními místnostmi královského paláce vyniká sál Německý, Španělský a Vladislavský, ve kterém posledním se veřejné obřady královského majestátu konávaly; délka jeho obnáší 212, šířka 54, výška 42 stop.

Mimo zemskou jizbu, kde nejprvé nejvyšší zemský soud zasedával, později pak stavovské sněmy se scházely, kdežto podnes spatřuje se trůn královský, obrazy mnoha českých králův atd., jmenujeme ještě kancelář královského místodržitelstva, která má zvláštní historickou důležitosť, an s průčelního okna protestanští stavové dne 23. května 1618. vyhodili královské místodr-

žitele Martinice a Slavatu s písařem Fabriciem Platerem a tak osudnou třicetiletou válku vyvolali, ve které národ český bez mála na celo vykrvácel, pak po dvě stě let se smrtí zápasil a podnes, ač zázračně vzkříšen, smrtelných ran na dobro nazacelil. Na místě, kam řečení mužové s výše 28 loket dolů svrženi byli, stojí podnes dva pomníky na památku podivuhodného jich zachránění, an porouchavše se, přece života nepozbyli.

Korunou královského paláce nazvati sluší kathedrálný chrám sv. Víta, matku všechněch chrámů českých, nejvzácnější to odkaz Karla IV,, nejušlechtilejší to dílo gotické, se kterým se jen málo jiných svatyň v Evropě měřiti může. Na místě prvotného chrámu sv. Václavem vzdělaného a okolo r. 930. posvěceného, založil Karel IV. nynější chrám dle návrhu Matiáše z Arrasu, rodilého Francouze. Základní kámen položen 21. listop. 1344. Nynější celý chrám jest vlastně jenom kůr. Dle původního plánu měl býti 500 stop dlouhý, 445 široký, o pěti lodích a dvou věžích 500 stop vysokých, tak žeby byl svou krásou a ušlechtilou formou všecky chrámy křesťanského světa převýšil. Bohužel, že dílo tak obrovské nebylo popřáno velikému Karlu dokonati. Již věž nynější,

r. 1402 proti prvotnému plánu založená, nedosáhla původní své výšky. Délka celé nynější svatyně obnáší jen 188 st., šířka 145 st.

Husitská válka, pověstná bořením památek uměleckých, ovšem chrámu nedostavěla. Vandalismem však mnohem horším, ba neslýchaným, zvláště vniterní poklady umělecké utrpěly za ničemného vetřelce na trůnu českém, Němce Bedřicha Falckého, an jeho dvorský kaplan kalvinista Skultetus, oltáře a obrazy bořiti kázal a ničiti vše mentem, cokoli ku katolickým službám Božím se vztahovalo. V 17. a 18. století přilepeno ovšem na velebnou budovu mnoho nejapných kudrlinek a přístavků, kterými důstojnosť její však netoliko nezískala, nýbrž politování hodným způsobem se zohyzdila.

Nejkrutším pak škůdcem chrámu sv. Vítského osvědčil se pruský král Bedřich II., úhlavní to nepřítel Marie Teresie a jazyka slovanského zvlášť, který za času sedmileté války r. 1757. beze všeho strategického účelu *dva a dvacet tisíc* pum ohnivých a jiných kulí na chrám i do vnitřku jeho vmetal. Pekelnou touto střelbou řítily se dolů s rachotem hromovým útlé, bohaté, gotické okrasy, ztepilé fiály, pyramidy, pavlače a oblouky; velké

kameny z pilířův, padajíce na klenbu celým chrámem do základu otřásaly. Ohnivé koule okny vmetané drtily pomníky vnitřní, oltáře, obrazy, zničily veliké varhany a ve třech dnech rozžehly více než třicetkráte oheň na rozličných místech chrámových. Jenom s nesmírným namaháním a nasazením života podařilo se obhájcům požáru uhasiti.

Tak řádil, tak zuřil tedy litý Prušák již tehdá proti nejpřednější ozdobě země české. — Avšak Bohu díky, Maria Teresia rychle dala opraviti aspoň nejdůležitější části porouchané té svatyně a zachovavši takto drahocennou tuto památku Karla IV., postavila si tak sama nejkrásnější pomník v srdci národu českého. Teprve r. 1849. sestoupila se hlavně přičiněním neunaveného † kanovníka Pešiny: Jednota pro dostavení chrámu sv. Víta na hradě Pražském, která od té doby statečně pokračuje v obnovování chrámu, odstraňujíc všeliké nevhodné přívěsky, ježto formami s původním slohem souhlasnými se nahražují. Ano posledního času počíná se již také svatyně rozšiřovati a dostavovati dle prvotného plánu, jakož rozsáhlá lešení v chrámě i před ním dosvědčují. Obrovská to úloha; než doufáme, že ji národ náš přes všeliké nesnáze s pomocí Boží dokoná.

Z bohatých památek vnitřní svatyně připomínáme na prvním místě královské mausoleum r. 1589. vzdělané v hlavní lodi ze Salcburského bílého mramoru, nákladem Rudolfa II., Alex. Kolinem v Normberku. Na vrchu hrobky té leží celé postavy císaře a krále Ferdinanda I., jeho choti Anny Jagelonky a cís. Maxmiliana II. Po stranách jsou v medalionech polovypuklé obrazy Karla IV., jeho čtyř manželek, Václava IV., Ladislava Pohrobka a Jiřího z Poděbrad.

Ostatky všech těchto odpočívají v kryptě pod pomníkem okolo cínové rakve císaře Rudolfa II.

Co platno všem těmto císařům a králům, pomyslil jsem si, že za živa tak velikou úlohu hráli na světě, pakliže ten neb onen z nich zákona Božího sám neplnil, pakli jsa náměstkem Krále králův nekonal dle vůle jeho spravedlnosť mezi národy svými? Hle, tu práchniví oni pod těžkým mramorem, anižby živá duše si jich povšimla. Tisícové a tisícové, kteří druhdy před nimi v prachu se kořívali, tlí již podobně dávno v hrobě a dřímají již po mnohá sta let na rozličných hřbitovech a bojištích roztroušeni jsouce. Celý svět bez mála na ně zapomněl mimo — církev, která při oltáři nad hrobem jejich denně

se modlívá za spásu nebožtíků. Toť jediná útěcha u ledových těch náhrobků královských, bez kteréžto dech zoufalství na každém hřbitově vane, byť i — královském. —

V pravé lodi nalézáme mnohem vzácnější — stříbrný náhrobek sv. Jana Nepomuckého s dvěma oltáři pod skvostnými nebesy; dílo zhotoveno r. 1736. od vídeňského stříbrníka Wirtha ze 3700 liber ryzého stříbra v ceně 200.000 zlatých.

Ve zvláštní komoře nad sakrystií uschován jest drahocenný poklad kostelní, starožitné vzácné relikviáře, kalichy, monstrance a jiné kostelní nádoby, roucha atd. a nad jiné skvostný kodex s uměleckou drobnou malbou z doby Karla IV.

Ze 17 vnitřních kapel chrámových připomínáme jenom nejdůležitější a nejskvostnější: kaplu sv. Václava, vystavenou též Karlem IV. Nejvzácnější klenot kaply této, totiž hrob sv. Václava ze samého stříbra, zlata, drahých kamenův a perel zbudovaný, zloupil nehodný Karlův syn, císař Sigmund r. 1420. tak že nynější hrob nikterak se nesrovnává s převelikou úctou, kterou národ náš ode věků k sv. patronu svému chová. Posud však jsou stěny kaply té dílem drahokamy vykládány, dílem nejstaršími malbami na ob-

mítce ozdobeny. Oltář s tumbou sv. Václava chová též jeho železnou přilbu a drátěnou košili.

V kaple sv. Václavské volívali Čeští pánové svého krále a tu také svobodně zvolen arcikníže Ferdinand Rakouský králem českým toho jména I., který dosáhnuv koruny České i Uherské, stal se pak zakladatelem potomního císařství Rakouského.

Nad kaplou sv. Václava vedou tajné schody do korunní komory, kdežto na stole damaškem pokrytém leží ve zvláštních skřínkách královské klenoty, totiž: Svátováclavská koruna, Karlem IV. r. 1345 zjednaná, pak říšské jablko a žezlo, prsten a celý korunovační ornát s mečem sv. Václava.

Nechtějíce rozvláčnějším popisováním velepamátné svatyně této čtenáře přílišně unaviti, dokládáme pouze, že dle úsudku znatelů vyniká ona neobyčejnou lehkostí a přešlechtilou formou celé stavitelské soustavy i hojné ornamentiky daleko nad katedrály francouzské, ba že se jí v tom ohledu ani světoslavný chrám Kolínský nad Rýnem nikterak nevyrovná. Kéžby monumentalné to arcidílo Karlovo brzo dovršila vlastenecká obětivosť katolického národu českého!

Vedle kláštera kapucínského na Hradčanech stojí tak zvaný svatý dům Loretanský s věží, se které zaznívá ob čas zvonková hra, dílo to Pražského hodináře Petra Neumanna r. 1694. zhotovené. V přízemních pak komnatách tohoto sv. domu přechovává se kostelní poklad v Čechách nejznamenitější a co do ceny kovův a drahokamů bohatší Svatovítského. Nejpřednější skvost klenotnice této jest veliká monstrance v podobě slunce, na jehožto zlatých paprscích šest tisíc pět set osmdesát diamantův září. Darovala ji Ludmila hraběnka z Kolovrat r. 1699.

Zrova naproti Loretě vypíná se nejnádhernější někdy palác v Praze: palác Černínský (od r. 1852. kasárna Františka Josefa) s průčelím 456 stop dlouhým, s 5 portály a 32 polosloupy mezi okny.

Sestoupivše s Hradčan na Malou stranu obdivovali jsme hlavní chrám sv. Mikuláše, nejznamenitější svatyni vlaského slohu v Praze. Nejvýtečnější její částí jest ohromná kupla, osmi velikými okny a na hoře krásnou lucernou osvětlená, s třemi polokruhovými apsidami. Ve vnitřním chrámě mramorem a malbou bohatě ozdobeném poutají pozornosť nad jiné kolosalní, dřevěné sochy pod

kuplou postavené, zvláště pak socha sv. Mikuláše na velkém oltáři z mědi ulitá a celá pozlacená.

Ze světských staveb mimo palác c. k. místodržitelstva, dům sněmovní na Pětikostelském náměstí a přemnohé starošlechtické domy vyniká na Malé straně palác Waldsteinský, nejslavnější to panská budova v Praze, kterou Albrecht z Valdsteina, vévoda Friedlanský, s královským přepychem vzdělal r. 1621—1630.

Na Malostranském náměstí vypíná se pomník Jos. hraběte Radeckého, polního maršálka rakouského, rodilého Čecha, r. 1858. Pražskou uměleckou jednotou postavený. Socha jeho Em. Maxem modelovaná, 9 stop vysoká, stojí na velikém štítě, který nad hlavami nesou rakouští vojínové: myslivec, pěšák, štýrský střelec, husar, námořní voják, ulan a Serežan, vesměs Josefem Maxem modelováni byvše. Pomník ulit byl v Norimberce z broncu od Burgschmita.

Že Radecký r. 1848. rázností a bystrozrakostí svou zachoval císaři horní Italii, že Karla Alberta u Custozzy, Mortary a Novary na hlavu porazil, tak že tento donucen byl korunu složiti, že celé toto polní tažení bylo ve 3 dnech ukončeno a že Radecký byl ten-

krát již 82, pravím osmdesát a dvě léta stár, že byl tedy jedním z nejslavnějších vojevodcův naší doby — to vše jesti s dostatek známo. Méně však známo bude, že byl on také dobrým a nábožným křesťanem, o čem následující událosť svědčí. Prodlévaje v městě Monze, povolil v dobrosrdečnosti své, aby vojínové v krásné jeho zahradě volně se procházeli. Jednoho dne staričký rek sedě v zahradě na kamenné lavici, zpozoroval, že několik vojáků k místu tomu se blíží. I vstal a odebral se hned jinam, aby jim na procházce nepřekážel. Najednou vrátí se on na staré místo, kde prve seděl a pozoruje, že vojáci cosi si ukazují a při tom potupně se smějí. Uzřevše maršálka, staví se hned do řady, aby mu vzdali vojenskou poctu. „Chasníci, čemu se tak smějete?“ tazal se Radecký. „Otče“ — jinak mu vojáci neříkali — „otče, našli jsme tu na lávce růženec a rádi bychom znali toho vojáka, který růženec se modlívá!“ — „Dejte ho sem, nechal jsem ho tady ležeť,“ řekl vážně maršálek a vojákům nebylo již do smíchu.

Uměl tedy Radecký se modliti i vítěziti, ano právě nábožnosť a důvěra v Boha učinila jej neohroženým a udatným. Právě že

byl dobrým křesťanem, netrýznil vojáka, nýbrž měl se otcovsky ku každému, krve vojska všude šetřil kde mohl. Málo generálů bude, kteří by od svých vojáků tak milováni byli, jako Radecký. Kdykoli před bitvou k důvěře v Boha je podněcoval, kdykoli Čechy a Moravany mateřským jich jazykem k udatnosti povzbuzoval, vrhali se bleskem kamkoli velel nešetříce životů svých a — vítězili.

Kde není úcty k Bohu, ani lásky k vlasti, není ovšem ani udatnosti, ani vítězství!

Z Malé strany na Staré město vede monumentálný most kamenný, založený Karlem IV. r. 1357. Stavbu tuto, ježto půl tisíce let již přetrvala, vedl Petr Parléř, druhý po Matiáši z Arrasu stavitel chrámu Svatovítského. Zdoben jest most tento třiceti vesměs kamennými sochami svatých, vyjma broncový kříž a broncovou sochu sv. Jana Nep., která teprv r. 1683. v Norimberku ulita byla. Délka celého mostu obnáší přes 700 kroků. Na obou koncích mostu Karlova strmí ozdobné gotické věže starožitné s branami. Menší z dvou věží Malostranských vystavena byla již okolo r. 1235. na obranu staršího mostu. Na cimbuří věže Staroměstské bylo r. 1621. na tyčkách vystrčeno 12 uťatých hlav předních pánův

českých, jichžto celkem 27 osob po bitvě Bělohorské odpraveno bylo před radnicí Staroměstskou. Teprv r. 1631. pochovány byly lebky tyto v chrámě Týnském. Děsná to zajisté upomínka z doby, nade kterou strážný duch vlasti podnes pláče.

Nad mostem Karlovým od Chotkovy ulice přes ostrov Střelecký ku třídě Ferdinandské spíná se Františkův řetězový most, r. 1841. otevřený. Mnohem imposantnější ano pravou zdobou Prahy jest nový železný most Františka Josefa, který spojuje Nové dolení město s Letnou. Teprv r. 1865. počal se stavěti dle nové soustavy Angličanův Ordishe a Lefevra ze samých železných prutův, ke dvěma vysokým věžím zavěšených. Věžmi těmi dutými vedou vnitřní točité schody až ku galerii, po které z jedné věže na druhou a opět dolů projíti lze. Celé toto velkolepé dílo vypadá tak ozdobně, jakoby z cukru utvořeno bylo. Mimo tyto mosty vede ještě jeden železniční od ústí Botiče na Smíchov, řetězová lávka z rejdiště na břeh Malostranský, konečně nový most Palackého na Smíchov.

Hned u samé mostní věže Staroměstské zvédá se velkolepý broncový pomník Otce Vlasti, nesmrtelného Karla IV., který zakladateli svému postavila Pražská univer-

sita na památku pětistyletého založení svého r. 1848. Socha Karlova 12 stop zvýší drží v pravici základní listinu university, levici má o jilec meče opřenu. Mimo sochy allegorické čtyř fakult spatřují se na podstavci proslulí současníci císařovi: Arnošt z Pardubic, Jan Očko z Vlašími, Beneš z Kolovrat a Matiáš z Arrasu.

Nejznamenitější budovou Starého města jest chrám P. Marie před Týnem, který na místě původního kostelíčka již v 11. věku tu stávavšího, tolikéž za Karla IV. založen byl, avšak teprv za Jiřího Poděbradského k nynější velikosti dospěl. Od r. 1419. do 1621. býval chrám tento hlavní svatyní utrakvistův Pražských. Má tři lodi, 12 gotickými pilíři rozdělené. Dvě krásné průčelní věže 253 st. zvýší, osmi nárožními vížkami ozdobeny jsouce panují vysoko nad celým Starým městem. Nitro svatyně honosí se mimo znamenité malby a řezby zvláště starožitnou gotickou kazatelnou, pomníkem slovutného hvězdáře Tychona de Brahe († 1601), náhrobní deskou Floriana Hammeršmida, dějepisce a faráře zdejšího († 1735), zvláště pak výtečným sousoším slovanských apoštolů sv. Cyrilla a Methoděje, vlasteneckým umělcem Em. Maxem z karrarského mramoru

r. 1845. zhotoveným a císařem Ferdinandem Dobrotivým sem darovaným.

Naproti Týnskému chrámu na západní straně Velkého náměstí vyniká Staroměstská radnice bohatou gotickou ornamentikou a mnohými sochami panovníků českých ozdobená. Nejpřednější však památkou její jest arkýřová kapla sv. Vavřince, jedna z nejvyvinutějších gotických staveb Pražských z doby Václava IV. Nad bohatým arkýřem stával druhdy balkon, z kterého se r. 1621. dne 21. června sestupovalo na černé popravní lešení, na kterém hlavní osoby vzpoury české nálezem císaře Ferdinanda život svůj skončily.

V dolejší části věže všeobecnou pozornosť budí staročeské hodiny, r. 1490. zhotovené mistrem Hanušem, ježto od jednoho západu slunce k druhému 24 hodin bijí, znamení nebeská, hodinu východu a západu slunce a měsíce, též proměny měsíce a pohyblivé svátky označují. Jsou tu též sošky dvanácti apoštolů, smrti, Turka, lakomce a náruživce, které při bití hodin od východu slunce k západu se pohybují. Vzácné toto dílo staročeského umění během času valně sešlé, důkladně obnoveno a zcela novým časoměrem zdokonaleno r. 1866. péčí purkmistra Bělského.

Ciferník zdoben mistrovskou malbou slavného Manesa.

Hned vedle těch hodin stojí starý v gotickém slohu z doby Vladislava II. bohatě ozdobený hlavní portál radnice. Nad ním v prvním patře nachází se stará radní síň skvostem starožitným oplývající; pak přiléhá nová zasedací síň v slohu gotickém s podobiznami Staroměstských primatorů ze 16. století a pozdějších purkmistrův až do nynější doby. Znamenitý archiv městský chová v téže radnici neocenitelné písemné památky.

Uprostřed Staroměstského náměstí stojí sloup se sochou P. Marie a čtyř andělův na podstavku, pomník to věnovaný cís. Ferdinandem III. na památku osvobození Prahy od Švédův r. 1648.

Mezi nesčetnými důležitými stavbami Starého města připomenouti musíme též bývalou jesuitskou kolej Klementinskou, jednu z nejrozsáhlejších svého druhu na celém světě. R. 1773. při zrušení řádu jesuitského čítala 169 řeholníků. Universita jejich, Ferdinandskou zvaná, spojila se r. 1654. se starší Karlovou pode jménem Karlo-Ferdinandské university, kterak až podnes se nazývá. Po zrušení řádu umístěna tu po dnešní den fakulta bohoslovecká s ar-

cibiskupským seminářem, fakulta filosofická, Staroměstské akademické gymnasium, universitní knihovna (10.000 rukopisův a na 150.000 svazků tištěných), hvězdárna, fysikální i přírodnický kabinet, umělecká akademie, arcibiskupská kněhtiskárna atd. Mimo tyto velerozsáhlé místnosti má Klementinum dva chrámy sv. Salvatora a sv. Klimenta s kaplami Vlašskou a Zrcadlovou. Vedle chrámu sv. Salvatora spatříš sochu Pražského studenta jakožto obránce Prahy proti Švédům r. 1648. zhotovenou vlasteneckým umělcem Maxem.

Mimochodem dotýkáme, že má Praha krom dvou universit, české a německé též polytechniku českou i německou, 7 gymnasií, 2 reálná gymnasia, 1 vyšší reálku pro Čechy, 2 pro Němce a 1 vyšší městskou dívčí školu českou. —

Prašnou branou, která rovněž k nejpěknějším památkám gotickým patří, vejdeš na Nové město.

Ulice tamní s malou výjimkou jsou velmi široké, na mnoze novými paláci a nejbohatšími krámy ozdobené. U sochy sv. Václava na koni, která jsouc uprostřed 17. století od Pendla zhotovena, veliké náměstí Vác-

lavské krášlí,* sloužila se r. 1848. pod šírým nebem mše sv. latinským i slovanským obřadem, při které příležitosti politování hodná revoluce zlomyslníky vyvolaná ubohou Prahu krví a ohněm zachvátila.

Na rohu velikého Karlova náměstí stojí Novoměstská radnice na místě starého radního domu gotického, kdežto pochodeň osudné války husitské zplála. V neděli, totiž dne 30. července 1419, uspořádal Jan ze Želiva okázalé procesí husitské od Matky Boží Sněžné ku sv. Štěpánu a vraceje se přes Karlovo náměstí, žádal ve jménu zástupu před radním domem na purkmistru a konšelích, aby husité nedávno uvěznění ihned propuštěni byli. Když pak místo odpovědi počalo se kamení sypati z oken radního domu na lid dole shromážděný, vrazil zástup v čele maje Jana Žižku do zatarasené radnice a smetal purkmistra Mikuláše z Podvíní a konšely z oken, celkem sedm osob na ulici. Padající schytáni na sudlice, oštěpy a meče, a kdož se takto neprokláli, dopadše země ubiti jsou. Tak počátek vzala válka husitská,

* Když starodávnou sochu tuto později odstranili, předstírajíce, že novou, dokonalejší nahrazena bude — což ale pohříchu podnes nestalo se — přestěhoval ji probošt Štulc na Vyšehrad.

která během 15 let (1419 — 1434.) udatnosť českou sice proslavila, avšak pozůstavila po sobě jen spálená města a dědiny, zbořené chrámy a kláštery, kdežto drahocenné památky umění českého, zvláště pak znamenité knihovny popelem lehly. Povážíme-li, jak velikou cenu pro nás mají šťastně od pohromy zachovaní rukopisové Zelenohorský a Kralodvorský (kteří zajisté nebyli svého druhu jedinými), musíme již tuto literární škodu, způsobenou pochodní husitskou, nazvati zhola — nenahraditelnou. Není-li to dále neštěstí, když národ pro samé hádky o víru a řemeslo krvavé, zanedbává řemesel chlebodárných, pole nechává ležeti ladem a uprostřed požehnané vlasti tře nouzi a bídu nevýslovnou, až pak hotovým otrokem zbujnělé tehdejší šlechty se stává? A což teprv žalostná roztržka náboženská, která dítky jedné vlasti podnes na dva tábory dělí, původní jednotu podkopavši! Než dosti budiž neveselého toho rozjímání. Kéžby přátelé národu nikdy s očí nespouštěli rady starého Římana, jenž dí: „Svorností sebe menší věci prospívají, nesvorností pak i nejslavnější podnikové hynou.“

Mezi znamenitostmi Nového města zajímalo mne nad jiné Museum království českého, jehožto tvůrcem a prvním před-

sedou byl spanilomyslný hrabě Kašpar ze Šternberka (1822), podporován jsa předními šlechtici i učenci českými; nynějším předsedou jest proslavený náš vlastimil a státník hrabě Jaroslav Klam-Martinic, místopředsedou kníže Karel Šwarcenberk. Mimo bohaté sbírky přírodovědecké i umělecké zamlouvá se navštěvovateli nad jiné sbírka historická, utvořená hlavně radou a pílí otce Palackého. Knihovna musejní čítá (bez bibliotéky po Šafaříkovi přikoupené) přes 100.000 svazků kněh tištěných a ke 4000 svazků rukopisů. Také k této knihovně položil velkolepý základ dotčený hrabě Šternberk, an k účelu tomu celou svou drahocennou bibliotéku daroval. Mne ovšem v celém museu nejvíce vábily šedověké rukopisy Zelenohorský a Kralodvorský, nejvzácnější to památky a svědkové osvěty staročeské, na které oko vlastenecké s šlechetnou hrdostí a posvátnou úctou patří.

Pro méně znalé čtenáře dokládáme, že jsou to nejstarší zbytkové (bohužel jen zlomky) národního básnictví českého. Rukopis Zelenohorský, zaslán museu (1818) od J. Kováře, opěvuje Libušin soud, jenž se udál na počátku 8. století. Rukopis sám pochází asi z konce 9. století. Kralodvorský rukopis,

Václavem Hankou r. 1817. pod kostelní věží v Králové Dvoře nalezený, psán jest as v první polovici 13. století, ač obsahem ještě do pohanské doby zasáhá. —

Zmíniv o soudu Libušině, co mám říci o bývalém zlatém jejím sídle Vyšehradě? Staroslavný hrad její proměnil se po válce třicetileté v moderní tvrz vojenskou, která vůči čarokrásného pohledu na stověžatou Prahu holými zděmi svými smutně dolů pozírá k vlnám Vltaviným. Husité, jižto vůbec v boření nejpamátnějších staveb se vyznamenávali, zkazili také r. 1420 šedověký Vyšehrad, obrátivše ctihodné jeho budovy v zříceniny, které teprv během 17. století při stavbě citadely se odklidily, tak že nyní uvnitř hradeb děsná práznota na tebe zeje; pluh a motyka nyní půdu prorývá a na ní osení a trávníky se zelenají, kde ještě před 450 lety mezi domy a chrámem hlučný život proudíval. —

Kolegiátní a farský chrám sv. Petra a Pavla jest původně romanská basilika, po bouři husitské dle vlašského slohu přestavěná. Korunou krásné té svatyně a ovšem i celého Vyšehradu byla by přiměřená věž, která bohužel jí schází. Kéžby se brzo podařilo kapitole Vyšehradské položiti základ

věže, jako r. 1873. právě již položil probošt Štulc základní kámen k nové budově proboštské, ježto bude důstojnou okrasou Vyšehradu a celé čarovné panoramy Pražské.

Shlédnuv staroslavný chrám Vyšehradský, neopomenul jsem též navštíviti hroby našich výtečníkův okolo svatyně odpočívajících: Hanky († 1861), Němcové († 1862), Vinařického, († 1869), kterýžto poslední posud pomníku nemá. Na náhrobku Boženy Němcové v polovypuklé práci spatřuje se z mistrovské její „Babičky“ utěšený obrázek, jak babička ze staré své truhlice rozličné památky po svém dědečkovi vyndává a vnoučatům ji obklopujícím s posvátnou úctou ukazuje.

Ve zvláštním oddílu hřbitova Vyšehradského za mříží odpočívají Alžbětinky a Voršilky, dokonavše nejkrásnější úkol křesťanské lásky na světě vyučováním mládeže a přísluhou ubohým churavcům. V klášteře obětivých Alžbětinek žije též známá vlastenka ctih. máteř Gabriela Prombergrova, která vedle spanilomyslného povolání svého také čtení českých spisů se zvláštní oblibou pěstuje, což zajisté jen chváliti sluší, povážíme-li, že téměř výhradně Češky v nemocnici Alžbětinské se ošetřují.

Kolegiátní kapitola Vyšehradská založená již kolem r. 1070. králem Vratislavem II., podřízena bývala přímo stolici papežské a teprv od r. 1763. arcibiskupům Pražským; skládá se z proboštu, děkana a 6 kanovníků, kteří buď nahoře ve hradě, nebo v podhradí na Vltavě ve vlastních domech bydlí,* mimo 6 kanovníků nesídelních. V nynější kapitole stkví se květ českého spisovatelstva kněžského: Štulc, Kulda, Ehrenberger,** požehnanou činnosť na poli literatury české rozvinujíce.

Měl bych ovšem o delším pobytu svém pod Vyšehradem mnoho, přemnoho psáti, kdyby spanilá skromnosť vdp. kanovníka Kuldy, drahého přítele a hostitele mého, tomu dovolila. Takto ale obmeziti se musím na projevení nejvroucnějších díků, dokládaje, že hodiny v čarokrásném podhradí Vyšehradském strávené zůstanou mi vezdy nezapomenutelnými. —

Výstavné a lidnaté předměstí Karlínské, na počesť císařovny Karoliny Augusty takto nazvané, které počátkem tohoto století sotva několik domků čítalo, nyní však

* Nyní již všichni na hradě.

** † dne 7. měs. února 1882.

pouze továren as 40 a na 300 domů s 20.000 obyvateli vykazuje, nemělo do nedávna ani jediného chrámu. Nyní již honosí se novou velkolepou basilikou sv. Cyrilla a Methoděje, vtělenou to myšlénkou slovutného probošta Štulce a zřetelnicí spanilomyslného pana kardinálarcibiskupa Švarcenberka.

Uprostřed zadní části velkého náměstí Karlínského vypíná se tato imposantní svatyně, otočena jsouc líbezným parkem právě založeným. Velebná jednoduchosť a souměrnost celku mocně dojímá v chrámu tomto, jenžto až úplně bude upraven, stane se bez odporu jednou z nejvzácnějších ozdob novověké Prahy. Přívětivou ochotou tamního p. faráře Maška dostalo se mi toho potěšení, že jsem vstoupiti směl na bedněné lešení nad hlavním oltářem, kdežto právě na slovo vzatý umělec Trenkwald vysokou kuplu zdobil mistrovskými fresky Královny nebes, apoštoly a proroky do kola obklopené.

Hlavní oltář stojí pod baldachynem z opukového kamene velmi uměle vytesaným; mimo něj má chrám pouze ještě dva boční oltáře, mramorové to tumby a nad nimi výtečné malby na stěnách.

Kazatelna je mistrovské dílo českého řezbáře Václava Žabky z Nechanic, které daro-

vali hrabata Harrachové. Paramenty veleskvostné tohoto chrámu nesou se vesměs stejným romanským slohem jako svatyně sama, vystavena jsouc věrně dle vzoru starých romanských basilik třílodních s nižšími bočními loďmi, jež 10 mohutných pilířův od hlavní lodi odděluje. Dvé štíhlých věží 248 st. zvýší, jichžto hodiny pohodlně v sakristii na zemi za sklem stojí, odtud rafijemi ve výšce pohybujíce, zvédá se po obou stranách vysokého kůru čili presbyteria. Délka celého stavení obnáší 238 st., šířka 98 st., výška hlavní lodi 87 st. Široké kamenné schody vedou ua průčelní straně z venku ke třem portálům, za kterými se uvnitř prostranná předsíň otvírá. Průčelní strana mimo to zdobena jest řadou výklenků pro sochy 12 apoštolů (jež ovšem ještě scházejí) a nad nimi velikým kulatým oknem s bohatou kamennou růží. Ornamentika jest vůbec hojná a krásnou kamenickou prací důsledně provedena.

Plány k monumentálnímu tomu dílu vyhotovil Rösner, professor stavitelství ve Vídni, stavbu pak vedli pod správou Pražského architekta Ign. Ulmana stavitel Jan Bělský s kamenickým mistrem Svobodou.

Jistina stavební sehnala se sbírkami po celých Čechách i Moravě konanými. Dne

9. března 1854. počaly se základy kopati a 10. června téhož roku položil se základní kámen slavnostným způsobem rukou J. J. A. A. Veličenstev císaře a krále Františka Josefa I. a chotí jeho Alžběty. Vysvécení chrámu vykonal Bedřich kardinal-arcibiskup ze Švarcenberku dne 18. října 1863. na tisícletou památku zavedení křesťanství mezi západními Slovany příchodem obou slovanských sv. apoštolů Cyrilla a Methoděje na Moravu.

Bude tedy basilika Karlínská výmluvně hlásati věkům budoucím, že národ český po strastných pohromách a zkušenostech přece nezapomněl velikých těch mužův, kteří mu před tisíci léty rozžehli pochodeň vzdělanosti a osvěty křesťanské. Doložiti ještě jest, že při chrámě tomto působí na slovo braný kněz P. Ferd. Lehner, otec reformy hudby posvátné v zemích koruny svatováclavské.

Pominuv Smíchova, předměstí rovněž fabrického jako Karlín, musím též několik řádků věnovati českému divadlu Pražskému, pokud ovšem z jediné návštěvy vůbec něco pověděti lze jest. Letní divadlo na hradbách, které jsem jednoho odpoledne navštívil, je krásná rotunda dřevěná, dle plánu

prof. Niklasa r. 1869. vystavená, poskytujíc místa 4000 divákův. Mimo divadelní odbývají se tu ob čas též jezdecké, akrobatické a jiné produkce. Místnosť byla jak se říká nabita, nemýlím-li se hlavně proto, že se dávala oblíbená prý novinka: „Farář z Podlesí," obraz ze života dle Grubera. Nebude ti snad se škodou, pomyslil jsem si, podíváš-li se také osobně na kus, který kritika jedněch do nebe vynášela, úsudek druhých pak naprosto odsoudil. Co se mne dotýče, neshledal jsem pověstný kus onen venkoncem tak špatným, jak jsem se předkem domníval, vyjma některé již dávno v novinách liberalních otřepané fráse proti kněžstvu a pohoršlivou scénu, ve které tak zvaná civilní svatba s poutnickým průvodem se setkává. Ač tedy povšechný směr novinky této vůbec a vystupování kněze na divadle zvlášť z příčin samozřejmých nikterak schvalovati nelze, přece povaha faráře z Podlesí přese všeliký nátěr liberalní nevidí se mi býti zhola nedůstojnou. Nelze-li již pohříchu za naší lželiberalní doby bez kněze na prknech se obejíti (?), myslím, že farář z Podlesí stavu svému nikterak nezadá, odcházeje vítězem z tuhého boje mezi citem a vznešenou povinností. Pan Šimanovský provedl nesnadnou úlohu faráře se vší

důstojností i v takových situacích, kde patrně škandálů se obávati bylo. Páně Polákův Joza je prototyp zběsilého knězožrouta, jehožto demonický chechtot trefněji než jedovatý jazyk jeho odkrývá hlubinu pekelného zášti proti kněžstvu; avšak mírná, spanilá povaha farářova dovede i tohoto tigra spoutati velikomyslností a šlechetností heroickou tak, že propukna v hlasitý pláč, odprošuje faráře a padá posléze k nohoum kněze, jehožto pověsť po ďábelsku byl podryl.

Souhra byla, jakož jsme v Praze očekávati musili, dobrá, až na některé komické výstupy, kdežto několik herců nedovedlo vlastního smíchu opanovati, cožby na divadlech jiných větších měst bez důtky bylo obecenstvo nenechalo. Tolik o moderní té novince dramatické.

Mimo toto privátní divadlo letní na hradbách a druhé tolikéž soukromé se stálým ochotnickým personálem ve zrušeném klášteře u sv. Mikuláše na Starém městě, mimo letní divadla na Pštrosce, areny na Smíchově a Komotovce — má Praha dvě zemská divadla, výborem zemským řízená a sice jedno české, jedno německé; obě pak mají úplný personál pro hry deklamatorní i pro zpěvohru.

Od r. 1866. sestavil se teprv sbor ku zřízení velkého národního divadla, které sbírkami po Čechách a na Moravě zavedenými vzděláno býti má. Staví se dle plánu a pod dozorem prof. Zítka. Nádherná to bude stavba se skulpturami, jejíž náklad vypočten výše 700.000, ježto však dospěla do 15. května r. 1873. sotva šestého patra, hlavně nedostatkem podpory, odkud by jí při spořádaných poměrech vším právem očekávati bylo. — Kéžby příští toto národní divadlo bylo vezdy pamětlivo, že naň přispíval národ, ohromnou většinou katolický!*

Nejoblíbenější procházky a zábavy poskytují Pražanům dva nevelíké, avšak rozkošnými zahradami ozdobené ostrovy na Vltavě, v samém lůně města mezi Malou stranou a Starým i Novým městem položené. První z nich nazývá se ostrov Střelecký, přes který řetězový most Františkův téměř prostředkem vede. Sbor ostrostřelecký, kterému patří, vystavěl na něm r. 1812. nový střelecký dům se sálem a hostincem, kdežto se všelijaké slavnosti konají.

* Dostaveno jsouc lehlo popelem 12. srpna 1881; avšak bezpříkladnou obětivostí národu českého, který naň za jediný měsíc přes milion zlatých složil, nádherněji a pohodlněji zbudováno a otevřeno 18. listop. 1883.

Druhý ostrov pro zábavy sluje Žofín čili Žofínský ostrov opodál předešlého na konci Františkova nábřeží, s nímžto dřevěným mostem souvisí. Utvořil se v nynější rozsáhlosti teprv náplavem veliké povodně r. 1784. po které zdmi proti vlnám obehnán a věncem štíhlých topolů a jiného stromoví obsázen byl. Slouže z počátku jen průmyslovým účelům nazýval se prvotně „Barvířským ostrovem;“ však brzo stal se nejpůvabnější procházkou popředně tak zvaného elegantního světa Pražského.

Když pak majetník jeho r. 1836. a 1837. nádherný hostinec tam vystavěl, který se největším veřejným sálem v Praze honosí, dostalo se r. 1838. ostrovu nynějšího jména na počesť arcikněžny Žofie, manželky arciknížete Františka Karla. Naproti hostinci jsou oblíbené lázně a jiné domy.

Vyhlídka s obou ostrovů na Prahu po obou březích široké Vltavy velebně rozloženou, na krásné mosty, na Smíchov a Vyšehrad je čarovná, jakovou málo které město na světě v samém lůně svém pochlubiti se může

Druhé skupení ostrovů povltavských spatřuje se u Karlína. Největší z nich nazývá se Štvanice, kteréžto jméno pochodí od velikého divadla, ve kterém již v 17. století

rozličná dravá zvířata, zvláště medvědi a vlci smečkou psů se štvávali pro obveselení diváků, jako druhdy v cirkusu Římském se dálo, s tím arci rozdílem, že pohan neznaje Krista a tudíž ani důstojnosti lidské, divoké šelmy štvával na lidi, na ubohé otroky a zvláště křesťany. Křesťanství ovšem položilo pak meze takovýmto zhovadilostem, ano netoliko otroka na důstojnosť lidskou povýšilo, nýbrž také k útrpnosti se zvířaty člověka zavázalo, která však pohříchu podnes všude neopanovala, u př. surové půtky lidí s rozkacenými býky ve Španělích do dnešního dne se provozují. Nelidskou štvanici zvířat na řečeném ostrově, který dříve Velkými Benátkami se nazýval, na vždy zakázal císař František I. r. 1802. Také na Štvanici je veliký hostinec se sálem a několik letních vil. Ostatní menší ostrůvky oživeny jsou rozličnými továrnami a mlýny.

Krom zahrad královských a ne méně nádherných párků šlechtických, kromě veřejných procházek na Marianských hradbách a v Chotkových sadech, vesměs na levém břehu Vltavině, má Praha ještě dvě od obce zřízené veřejné procházky na baštách od Poříčské až k Slepé bráně, pak veřejné utěšené sady na Letné či Belvederu.

Na hradbách okolo Nového města byly až do r. 1827. holé pastviny, ze kterých snahou tehdejšího purkrabí hraběte Karla Chotka utvořena oblíbená procházka, ježto nyní denně se zvelebujíc, pravou okrasou Prahy se stala. Mimo dvě skvostné kavárny povšimnutí zvláštního zasluhuje blíž Nové brány krásný pomník — odpočívající lev — r. 1852. Jos. Maxem zhotovený na památku českých synův, kteří r. 1848. a 1849. v Uhřích a v Italii za Austrii vykrváceli.

Letné pole, válečnými příběhy a zvláště korunovační slavností Přemysla Otakara II. r. 1261. proslavené, táhne se od Marianských hradeb až ke vsi Malým Bubnům na levém břehu Vltavy a poskytuje unášející pohled na celou Prahu, která se pod horou ve vší své nádheře prostírá; krok za krokem vždy jinaký obraz rozvinuje se pod nohama tvýma. Od r. 1859. založila tu obec Pražská rozsáhlý park, jenžto až náležitě vzroste, stane se jednou z nejmalebnějších procházek Pražských.

Nezpomínajíce mnoha jiných spanilých procházek v okolí Pražském připomenouti musíme ještě smutně proslulou Bílou Horu, která od temene Petřína na hodinu cesty k západu se táhne, kdežto nedaleko Hvězdy, loveckého zámku královského, dne 8. listo-

padu 1620. zbouření proti císaři Ferdinandovi II. Čechové i Moravané na hlavu poraženi byli vojskem císařským, an zatím jejich z Němec povolaný král Bedřich falcký na Hradčanech hodoval a hýřil. Osudnou porážkou touto pochována byla politická samostatnosť koruny Svatováclavské a pak, jak jsme již připomenuli, 27 nejpřednějších pánův českých na hrdle trestáno. Mezi nimi byli bohužel nejedni mužové o literaturu českou vysoce zasloužilí, jichžto osud tím více politování zasluhuje, jelikož strženi byvše proudem časovým, zapomněli se nad věrou po otcích zděděnou i nad věrností, se kterou druhdy k domu panovníckému lnuli; u př. vysoce vzdělaný i nábožný Krištof Harant z Polžic, jenžto se cestou do Svaté Země vykonanou a mistrovským jejím popisem proslavil; pak Závěta, tolikéž spisovatel český.

Výše polovice statků v Čechách a na Moravě odňato odbojnému panstvu, kteréž, nechtíc se navrátiti k víře otcovské do ciziny se vystěhovati musilo. Panovalať tehdá zásada: Čí země, toho náboženství. — Také protestantská knížata netrpěla v zemích svých obyvatelův katolických.

Osudu vyhnancův neunikl ani náš Karel ze Žerotína, Moravan, přední svého času

státník a vzor věrnosti poddanské, kterému však, an k církvi katolické se navrátiti nechtěl, přebývání v cizině císařem Ferdinandem II. všemožně ulehčováno bylo. Veliká část šlechty domácí zůstala přec věrnou císaři i církvi katolické. Z obecného lidu vystěhovala se do ciziny 36.000 rodin, tak že třicetiletou tou válkou (1618.—1648.) počet obyvatelstva království českého z půl pata milionu na pouhých osmkrát sto tisíc klesl, na díle mečem, hladem a morem, na díle vystěhováním. Takové hle bylo ovoce roztržek náboženských.

Rozumí se, že vedle všeobecného znuzení země válka tak dlouhá ani rozvoji písemnictví českého nikterak nepřála, ba že množství spisův českých z náboženských příčin za své vzalo, hlavně pak Jesuity zabaveno a dílem spáleno bylo. Byli to však spisové většinou beze vší vědecké ceny, jalové a vášnivé to hádky náboženské. Velikou část dobrých starých spisů českých zatím nám zachovaly právě knihovny jesuitské; ba též knihy, jinak na oheň odsouzené, přece aspoň v jejich bibliotékách po výtisku se zachránily. Jesuité sami však za čas působení svého v Čechách a na Moravě sepsali ne méně než tisíc pět set sedmdesát tři knihy

a pojednání a sice krom 765 bohosloveckých také přemnohé o vědách světských proslulé spisy: 237 matematických, přírodovědeckých a cestopisů; 261 děje- a životopisných; 270 humanistických, řečnických a básnických; 73 filosofických a 27 jazykozpytných. (Viz Hanušův článek v Naučném Slovníku, díl IV., str. 261). Bohatá to zajisté náhrada vědecká za knihy ne veliké ceny lidu odňaté.

Po malém tomto odskoku historickém vraťme se na okamžik ještě jednou k nynější Bílé Hoře, kde spatříme kostelíček P. Marie Vítězné, na místě památní kapličky hned po bitvě vystavené vzdělaný r. 1706, kam četná procesí z Prahy a okolí podnes se vedou. Na hlavním oltáři nachází se kopie obrazu Panny Marie, za kterým vojsko císařské do bitvy kráčelo a vítězilo; kdežto národ, který se víře sv. Cyrillem a Methodějem vštípené zpronevěřil, do záhuby klesal, jako již dříve za bouře husitské se stalo. Kéžby tato drahá zkušenosť byla výstrahou nám i budoucím. Dějepis jest učitelem života — tak se projádřil již mudřec pohanský; kéžby také národové křesťanští konečně zmoudřeli neklamným učitelem tímto!

Nezbývá již, než abychom pobavivše se v městě živých, zašli také na chvíli do města nebožtíků Pražských. Vyhledáme ovšem toliko hroby některých nejpřednějších mužův, kteří druhdy národ svůj třicetiletou válkou pochovaný takřka zázračně z hrobu vzkřísili. Na hřbitově Volšanském odpočívá Josef Jungmann († 1847), Václav Klicpera († 1859), Šebestian Hněvkovský († 1847), Fr. Lad. Čelakovský († 1852), Karel Havlíček († 1856), Antonín Puchmajer († 1820), Šimon Macháček († 1846), Franta Šumavský († 1857), Jos. Chmelenský († 1839), Václav Kramerius († 1808), Jan Nejedlý († 1835), Jan Svatopluk Presl († 1850), Jan Štěpánek († 1844), Ig. Tham († 1816) aj. Na sv. poli Košířském pochován skladatel hudební Václav Tomášek († 1850), Ant. Strobach († 1857), Ferd. Mikovec atd.

Hroby některých těchto výtečníků zdobí ovšem skvostné pomníky, avšak požehnanou činností svou postavili si oni sami památník trvalejší zlata a kovu v srdcích vděčného národa svého. Budiž jim za to sláva věčná! —

III.

Do Chuchel a na Karlštein.

Za krásného odpoledne nedělního podnikli jsme oblíbený Pražanům výlet do Chuchel a sice pěšky hodinu před Újezdskou branou, podél Vltavy proti řece nesčíslnými vory oživené, mezi nimiž odvážlivý plavec na vodním velocipedu jako Neptun se províjel. Tlupy veselých výletníků braly se před a za námi vedle nevyhnutelných kolovrátkářů, kteří za svou neobjednanou produkci na nábřeží mimořádné clo vybírali. Poříčí Vltavino od Vyšehradu zhůru ohraženo je malebným pohořím, po jehož patě všelijaké pestré osady a závody se táhnou, kdežto s temen rozmanité chrámy a kapličky z daleka přívětivě kynou.

Občerstvivše se v hostinské zahradě Chuchelské výborným douškem Plzeňským, nastoupili jsme zpáteční cestu do Prahy po parníku ve společnosti četné a pestré. Veselost

koukala ze všech očí, zvláště když jakýs mladík ferina improvizovati počal na palubě originální frašku o svém vlastním ohromném cylindru, který s komínem parníku trefně porovnával. Výborná čeština plynula mu tak nenuceně, že bys ji byl pod cilindrem nikdy nehledal, a nemýlím se tuším, maje jej v podezření, že schválně ohromný ten komín si narazil, aby dle vůle sám sobě se vysmívati mohl, v čem ovšem ani nejprohnanější špicl mu brániti nesměl.

Připadá mi tu bezděky cos podobného ze života na slovo vzatého spisovatele Dr. Brunnera, zakladatele „Wiener Kirchenzeitungu.“ Sedě jednou v pátek ve Vídeňském jakémsi hostinci, poručil si k obědu pstruhy. U protějšího stolu sedělo několik židáků, úšklebně na kněze pokukujících. Když si už řádně na pečinkách pochutnali, zvolal z nich jeden hlasitě: „Sklepníku, doneste nám pstruhy, my chceme také jednou po katolicku obědvati!“— Mezi jídlem ustavičně vtipkovali, mluvíce na hlas: „Není-li pravda, my jsme dnes také dobří katolíci, není to tak špatné býti katolíkem!“ Okolní hosté potutelně na kněze se dívajíce, přisvědčovali židům. Brunner snášeje mlčky sprosťácké úsměšky tyto, konečně zaplatil svůj řád. Vstana pak vzal klobouk

a hůl a postavil se před židáky, řka hlasitě, že ho po celé světnici slyšeti bylo: „Pánové, já se vás netázal, kdo jste; vy sami však jste kolikrát opakovali, že jste dobří katolíci. Teď dovolte mi, abych také já vám řekl, kdo jsem. Jste-li vy katolíci, jsem já darebácký, smr....... žid.“ — Na to odešel. Celý hostinec počal se chechtati, židáci zahanbeni byliby rádi volali na policii, zatím jim sklaplo, an Brunner nadával sám — sobě. Na hrubý pařez hrubý klín, pytle nezašívají se hedbávím. —

Nemohu pominouti, bych několika slovy nezmínil se o druhém z Prahy výletu našem na památný Karlštein, půl třetí míle ode Prahy nad Berounkou se vypínající. Hrad tento co do zevnějšku podnes dosti zachovalý, založen byl r. 1348. proslaveným otcem vlasti, králem naším Karlem IV., od něhož také jméno povodí.

Týž věhlasný mistr Matiáš z Arrasu, jenž metropolitní chrám sv. Víta v Praze stavěl, dokonal v 9 letech též památnou budovu Karlšteinskou, kterou r. 1357. první arcibiskup Arnošt z Pardubic s velikou slávou zasvětil, totiž v hradě nalézající se kostel sv. Kříže, kostel Nanebevzetí P. Marie, pak dvě menší kaply, sv. Mikuláše

a sv. Kateřiny. Komnaty císařské druhdy zlatem a drahokamy se lesknuvší, během věkův a nedbalostí hříšnou úplně spustly; holé stěny, země bez podlahy, rumem pokryté trapně dojímají navštěvovatele. Tím skvělejší překvapení poskytuje však nádherný kostel sv. Kříže, uprostřed věkové spousty jako zázrakem podnes dobře zachovalý, ač i tu sotva stín bývalé slávy se zračí. Zdi svatyně této podobají se Svatováclavské kaple na hradě Pražském, vykládány jsouce polodrahokamy českými: topasy, agáty, ametisty, chrysolity, jaspisy, vesměs v pozlacené půdě zasazenými. Okna nyní skleněná, druhdy skládala se tolikéž z průhledných drahokamů v pozlaceném olově zalemovaných. Proto také při službách Božích, které pouze biskupové a děkan kapitoly Karlšteinské zde vykonávati směli, za příčinou sporého světla drahými okny prokmitavšího hořívalo tu 1330 — pravím třináct set třicet svíček, kolem do kola u zdi na pozlacené mříži nastrčených. Jaké to moře světla, které se v drahokamech a zlatě tisíceronásobně zase obráželo!

Vrchní polovici zdi pokrývá 133 obrazů Svatých od nejslavnějsích tehdejších mistrů zhotovených à la temperatura. Pod nimi vi-

sely zlaté a stříbrné štíty rytířů svatých, které císařem Sigmundem pobrány, nyní dřevěnými nahraženy jsou. Presbyterium odděleno od lodi pozlacenou, velmi uměle pracovanou mříží, za kterou mimo kněze nikdo nevstoupil leč císař, když napřed střevíce své byl vyzul. Za velkým oltářem ve zvláštním výklenku přechovával se nejvzácnější skvost země, koruna Svatováclavská a klenoty korunovační. Mimo to uschováno bývalo na Karlšteině množství ostatků svatých, tak že hrad ten povýtečně posvátnou byl budovou, kdežto nižádná osoba ženská, ani císařovnu nevyjímajíc, nocovati nesměla.

Karel rád a často meškával na Karlšteině, kde zvláště pašijový týden v postu a nábožném rozjímání o samotě trávil, uzavřen jsa v kapličce sv. Kateřiny, kam se mu nikoli dveřmi, nýbrž malým okénkem u podlahy ve zdi ponechaným potřebná skromná potrava a nejdůležitější listiny státní podávaly. Jaký to uchvacující příklad zbožnosti pro veškeren národ! Také tato kapla bohatě vyzdobena jest podobně jako kostel sv. Kříže.

Dotknuvše tu jen nejpřednějších památností hradu několika slovy, radíme každému, komu možno: Jdi a viz! Jenom tolik ještě dokládáme, že v kostele sv. Kříže mimo uve-

dené skvosty také zemské poklady od stříbra a zlata a nejdůležitější listiny státní se přechovávaly v 14 dubových truhlách, které, podnes ovšem prázné a červotočinou provrtané se zachovaly. Silná posádka hlídala poklady tyto, nočního času každou hodinu provolávajíc s hradu: „Dále od hradu, dále, ať se nestane neštěstí nenadále!“ Kdoby přes tuto výstrahu v noci ku hradu se byl přiblížil, zaplatil to životem.

Ubírajíce se z nádraží na Karlštein poslali jsme navštívenky své slovutnému českému paedagogovi Řezáčovi, nyní faráři v Litni. Než jsme se vrátili z hradu, přijel s kočárem, aby nás pod svou střechou uhostil. Bohužel nebylo však lze vyhověti přání dávného přítele, s kterým jsem již před mnoha lety v literárním spojení býval, pokud totiž redigoval „Školu a Život“ a „Sborník.“ Též osobně seznal jsem ho, byv ještě kaplanem ve Sloupě, když za onoho času pro zkušenou moravské školy obcházel, které se za nedlouho před ním zavíraly (!), kdežto celé Německo s největší ochotou mu vychovací ústavy své do kořán zotvíralo. Přeškoda, že Řezáč po trpkých zkušenostech nyní veřejnosti se štítí — nevzdáváme se však naděje, že rozhodná doba nynější opět ho postaví do

popředí našich nejstatečnějších obhajců ohrožené vlasti!*

Mimo nadání uplynulo nám v Praze a okolí celých pět dní ovšem slastných, avšak původní náš plán cestovní valně tím utrpěl. Průvodčí můj procestovav již dříve mnohé země, vynášel krásu přírody nade všechna města, ve kterých domy a ulice s nevalnou prý výjimkou jako vejce vejci se podobají; a tak se stalo, že jsme z Prahy zamířili zrovna přes Plzeň, Budějovice a Linec do čarokrásného Solnohradu.

---

* † již 25. dne měs. ledna 1880.

IV.

Do Plzně.

Dráha z Prahy do Plzně vyznamenává se nad jiné špinavými, ošumělými vozy a drncováním, div bys místy jazyka neprokousl. Všude na poříčí Berounčině bylo znamenati smutné stopy letošní záhubné povodně; pole, louky zmolami proryté, kamením a pískem zanešené, mosty strhané a z nouze jen na kvap opravené. Truchlivý to obraz, který nás bez mála až do Plzně provázel. Kolem dráhy zvláště hned ode Prahy málo spatříš lesů; vše se kácí napořád a plaví se po Vltavě do Němec. Netřeba dokládati, že požehnaný kraj onen netoliko bohatství, nýbrž i půvabu přírodního denně více pozbývá.

Opustivše ráno Prahu octli jsme se as o 10 hod. dopoledne ve výstavném nádraží Plzeňském, odkud jsme pěšky v znamenitém prachu ubírali se do druhého města králov-

ství českého, an omnibus výhradně kulturním nápisem opatřený nám před nosem ujel. Na velkém náměstí vábil pozornosť naši především starožitný arciděkanský chrám sv. Bartoloměje, již r. 1292. od německých rytířů vystavený, jeden to z nejznamenitějších pomníků gotiky v Čechách.

Památnou svatyni tuto dělí 6 ohromných, hladkých a kulatých sloupů na loď hlavní a dvě poboční. Gotické vysoké oltáře jak se zdá nedávno se teprv zbudovaly. Na hlavním oltáři zasluhuje povšimnutí kamenná socha P. Marie z druhé polovice XIV. století, 4 st. vysoká, dílo to nevšední umělecké ceny. Barevná okna dodávají chrámu velebného pološera, které s celým slohem svatyně výborně se shoduje. Věž chrámová je nejvyšší po Svatovítské v celých Čechách; obnáší 52°. Zdejší farář dosáhl již r. 1534. od papeže práva užívati berly a ostatních pontifikalií, kterážto výsada podnes se zachovala.

Naproti kostelu stojí radnice o třech poschodích, památná to stavba z r. 1558; honosí se bohatou sbírkou staré zbroje. Druhý krásný chrám v Plzni patří Františkánům.

Také česká Thalie má tu svůj úhledný stánek, ve kterém proslulý náš dramaturg i novelista J. K. Tyl druhdy vlastenecké

vědomí zdatně budil, až pak sám 11. července 1856. dokonal pozemskou svou pouť v Plzni, kdežto na hřbitově u sv. Mikuláše odpočívá.

Slavný spisovatel prof. gymn. Smetana, zraku již zbavený, doprovázel ku hrobu mrtvolu Tylovu, složiv smutečný sbor s refrénem: „Kde domov můj“ podle národní naší hymny, která druhdy z horoucího vlasteneckého srdce Tylova vyplynula. Hrob Tylův zdobí pěkný pomník; Smetanovi bude teprv r. 1873. památník postaven. Než jsme se s Plzní rozloučili, musili jsme, ovšem též okusiti u samého zřídla zdejšího nektaru, který městu tomu v posledních letech Evropské, ba světové pověsti dobyl. Nejčistší pramen teče v pivnici Salzmannově, z kterého úředník i důstojník vedle dělníka a řadového vojína stejně si pochutnává. Praveno nám, že i padesát věder některého dne v neveliké té pivnici se vytočí; zásluha to hostinského, který si na tom nemálo zakládá, že se nejmenuje Michalem. Pro cizince dokládám, by nežádal v Plzni „plzeňského,“ sice dostane lankvaru — zde se naše Plzeňské výhradně zove „bavorským;“ tedy ad notam, kdož nechcete se ošiditi.

V.

Do Českých Budějovic.

Pod večer nastoupili jsme další cestu svou do Českých Budějovic, krajem, pokud za šera viděti bylo, nevelmi půvabným, ba řekli bychom dosti pustým. Neměli jsme tedy mnoho litovati, když čírá noc neprůhledný svůj plášť nad námi rozestřela.

Drncujíce se téměř do 11 hod. před půlnocí do Budějovic, měli jsme dosti času meditovati o nevelmi příjemných stránkách dalekého cestování, na které zkušený přítel můj již před odjezdem poukazoval. Ale nic na plat! Jsouce již na vojně, musili jsme bojovati. Teprv o půl noci uložili jsme utrmácené své údy v hostinci tuším poštovském na náměstí Budějovickém, nejkrásnějším to náměstí v Čechách, okolo kterého a dílem též v ulicích starodávná podloubí se vinou. Přivstali jsme si časně, abychom aspoň zbě-

žně město shlédli, an již ranním vlakem nám k Linci dále cestovati bylo. Biskupský chrám sv. Mikuláše, počátkem 16. věku vystavený, ač veliký, nečiní velkého dojmu; také věž vedle chrámu docela o sobě stojící nevalně vypadá v této své odloučenosti. Tím více se nám líbil velkolepý gotický chrám Narození P. M. u piaristů, kdežto právě německá píseň při mši sv. se zpívala. Biskupská residence vzdálená od katedralního chrámu v boční jakés ulici, neliší se valně od obyčejných domů. Přeptavše se na komnaty biskupské, poslali jsme aspoň v duchu hlubokou poklonu miláčkovi národu českého, slavnému veleknězi Jirsíkovi, od něhož pisatel těchto řádků již před 10 lety milostným listem vlastnoručním obdarován byl.

Jak rád bych byl spatřil nehynoucí památník biskupa obětivého — české gymnasium s připojeným novým chrámem — ale bohužel pro jeho vzdálenosť a krátkosť času nebylo již možná.

Před samým odjezdem chtěl jsem si osladiti život několika rannými hrozny; sotva se jich dotknu, jakobych na žhavý uhel sáhnul. Závistivá vosa — patrně Maďarka, an prý hrozny byly uherské — připomenula mi, že jako růže prý není bez trní, také sladký hro-

zen nebývá tytýž bez hořkosti. A tak s bolavým prstem ujížděl jsem k nádraží Lineckému, pošeptav ještě napřed stříbrné Vltavě, aby pozdravila milou matičku Prahu a zvláště klidný dům drahého přítele mého, pod jehožto okny ona hovorné své vlny valí. —

VI.

Do Lince.

Železnice z Budějovic do Lince je Nestorkou všech drah na Evropské pevnině z polovice již r. 1828, z druhé polovice 1832. dostavena byvši. Původně užíváno za potah výhradně koní, za našeho výletu však již jen ze Someravy do Lince, kdežto z Budějovic do Someravy již parou se jelo. Nyní tuším již ustoupili koně parovozu na celé čáře. Mezi Lincem a Budějovicemi převážívalo se na koňské dráze ročně na 6000 pocestných a 500.000 centnýřů zboží, nejvíce soli, dříví a uhlí; nyní arci se dovoz ten sdesateronásobní, an Dunaj parovozem s Vltavou spojen jest.

Vstoupivše do vagonu v Budějovicích za líbezného rána, obdivovali jsme krásnou tvářnosť města uprostřed rozsáhlé roviny položeného a zajímavý hovor rozpřádal se způsobem netušeným. Obstárlý Němec vedl velké

slovo, vyprávěl o cestách svých po celé Evropě během 8 let prý konaných. V Cařihradě i v Londýně, v Paříži a Petrohradě, v Římě i Kodani byl jako doma. Ač se nám z počátku pozdávalo, že notně práší, přece brzo upoutal všeobecnou pozornosť na sebe zkušenostmi svými takovou měrou, že celá společnosť mu jako kazatelovi napnutě naslouchala. Když pak již napnutosť povšechnou cestopisnými výklady svými si pojistil, vylezl skutečně na kazatelnu a jal se o zájmech katolických mluviti s takovou důkladností, učeností a neohrožeností, že jsme všichni žasli, odkud se takovýto duch v obyčejném, jak se podobalo, laikovi béře. Nižádná z palčivých otázek církve katolické se týkajících neušla jeho výkladu; o freimauřích i Jezovitech, o zpovědi i o sněmu Vatikánském, o beznáboženských školách a civilním manželstvu atd., o všem tom rozumoval s takovou přesvědčivostí, že bych v něm byl o krk hledal nějakého zakukleného z Němec prchajícího Jezovitu, kdyby byl neměl statečnou bradu a kdyby byl o své manželce zmínky nečinil. Když pak jsem mu podivení své nad takovou neobyčejnou u laiků vzdělaností a srdnatostí vyjeviti chtěl, pravil mi zkrátka, že nehledá nižádné chvály lidské a poroučel se

mým modlitbám. Člověk ten neobyčejný zůstal nám sice hádankou, avšak semeno jím zaseté zajisté nezůstane bez užitku. Kéžby do každého vagonu dostal se aspoň jeden takový misionář laik, jehož slovo u laiků dvojnásobně váží.

Po obědě v Somerau vsedli jsme na dráhu koňskou. Vozy její podobají se na vlas těžkým poštovským kárám; některé jsou kryté, jiné otevřené. V každém voze sedí 12 osob i s kočím, vždy po třech vedle sebe. Prostředních 6 osob je jako v boudě zabedněno; sedí proti sobě. Zadní tři jedou po zpátku, obráceni jsouce tváří k následujícímu vozu. Já chtěje oči své pásti na rozkošné krajině, pospíšil jsem honem do nejpřednější řady vedle kočího, netuše, že mi polykati bude mračna prachu předjíždějícím vozem, i koněm našeho vozem zdviženého. Do každého vozu zapřažen byl toliko jediný, avšak silný kůň v dřevěném rámci, aby nemohl z dráhy vybočiti; ujede za hodinu as $1^1/_2$ míle. Při těžkém nákladu jdou dva i tři koně za sebou. Vůz klusá za vozem a pakli se v hadovitých oklikách obrátíš, máš před očima hotovou selskou svatbu. Na stanicích přepřahají se ovšem vždy čerstvé koně a obecenstvo v nádražích — velmi primitivních to

kolnách a hospůdkách proplachuje zatím as čtvrť hodiny hrdlo prachem zacpané. Dráha je kopyty koňskými tak rozemleta, že běda cestovateli, zdvihne-li se silný vichor, pak je v nebezpečí oslepnouti i zadusiti se, zvláště v zadních vozech. U Somerau klídily se právě brambory, avšak nekopaly se motykou, nýbrž vidlicemi se vyrýpávaly a to dosti spěšně.

Čím více se dráha k Linci spouští, tím utěšenější jízda jest těmi horami svěžím lesem porostlými, až pak v údolí Lineckém objeví se konečně stříbrný, široký pás mohutného Dunaje omývajícího pověstné arcihnízdo německých liberálův.

Odbýval se tam právě výroční „Volksfest", spojený s výstavou hospodářskou, do které se, jak nám u kasy praveno, za jediný den dvacet tisíc hlavně venkovského lidu dostavilo. Chvalitebné to zajisté národní slavnosti, které zábavu i poučení lidu zároveň poskytují. Neškodily by zajisté podobné národní slavnosti také u nás!

„Volksfest" i výstava odbývaly se v meziměstí v ohražené prostoře pod šírým nebem, do které osoba 20 kr. vstupného platila. Hned u samého vchodu padl mi do oka ohromný plakát: „Vor Taschendieben wird ge-

warnt!“ (Chraňte se zlodějů — kapsářů!) — Vida, vida, pomyslil jsem si, tedy ani v Němcích neroste pšenice bez koukole, ač se k tomu páni Němci druhdy nerádi přiznávají. Ostatně nebyla výstraha tato zbytečnou, ana náramná tlačenice dlouhoprstým průmyslníkům rozsáhlé pole činnosti otvírala. Kolem do kola v podloubích bedněných i pod širým nebem rozestaveny byly steré předměty výstavní, hlavně hospodářské stroje všeho druhu a ve zvláštním oddělení v příhradách velký počet krásného koňstva a hovězího dobytka, mezi kterým dva obrovští černí býci více slonům se podobali. V prostředním zděném stavení nakupena byla výstava průmyslových předmětů v takovém množství, že jak se říká, nebylo pro samé stromy lesa viděti. Okolo stavení leskla se řada úhledných kočárů, krásných pozlacených postelí železných, tu zase zkoušely se všelijaké pumpy a jiné stroje. Ač mnoho se kupovalo, myslíme, že největší rebach přece učinili hostinští a kavárníci, jichžto celá řada v prkenných boudách a před nimi u stolů rozestavených obecenstvo krmila a napájela. O židle byla pravá mela; většina hostův odbývati musila svou svačinu či večeři stojíc, při čem zvláště ohlašované „Turnervürste“ přední úlohu hrály. Pro obveselení lidu stří-

daly se dva hudební sbory a při večerním osvětlení provozovali akrobaté — ovšem amerikánští (?) — své krkolomné kousky. Nad celou pestrou tou směsici lidu vlály nesčíslné prapory a praporečky, největší arci a nejvyšší nebyl rakouský, nýbrž — německý. Linec, jak již jsem napověděl, je nyní hlavním hnízdem prusofilských liberálův, avšak zároveň sídlem jednoho z nejstatečnějších obhájců církve, biskupa Rudigiera († 1884). Chodě po městě, viděl jsem v duchu neohroženého toho muže, kterak před několika lety ve vlastním biskupském sídle svém četníky násilně před soud předveden a odsouzen byl, avšak touž dobou od císaře omilostněn.

Město je celkem dosti výstavné, má as 30.000 obyvatelův. Hlavní náměstí rozsáhlé vede s kopce dolů k Dunaji, kde před velkolepým hostincem u „Arciknížete Karla" na paroloď se stoupá. Nový železný most přes Dunaj právě se dostavoval; pod ním na břehu stál mladý chasníček s krásnou, ozdobnou udicí, kterou pln naděje do mocného proudu hodil. Aby se háček s vnadidlem náležitě potopil, obtížil jej kamenem pohříchu velmi těžkým, tak že udice v půli přelomená ve vlnách navždy zmizela, an zatím smutný rybář místo ryby s hůlečkou zlomenou domů se

vracel. Tak hle, pomyslil jsem si, bývají druhdy sklamány nejrůžovější naděje lidské.

Z chrámů Lineckých vynikají: farský kostel sv. Matěje, vystavený prvotně r. 1268, má znamenité obrazy a varhany; kostel sv. Josefa, dóm vystavený r. 1670. atd. Jako kuriosum padá uprostřed jedné ulice do oka kříž s dvěma krucifixy, z nichž jeden na přední, druhý na zadní straně kříže upevněn jest.

VII.

Do Solnohradu.

Po krátké zastávce v Linci bylo nám dále putovati ku hlavnímu cíli naší cesty, do proslaveného krásami přírodními Solnohradska. Vyjeli jsme z Lince o 2 hod. s půlnoci, bychom hned za časného rána stopovati mohli původní ráz tohoto proslulého kraje.

Ve voze nalezli jsme několik Vídeňáků, okovanými vysokými hůlkami vyzbrojených na obtížnou pouť na temena alpská. Sotva se začalo šeřiti, vystupoval na levo velikán Trauenstein, ve kterém francouzské vojsko za válek Napoleonských spatřovalo celý profil Ludvíka XIV. Pod horou tou prostírá se pověstné jezero Gmundenské.

An byla právě neděle, měli jsme příležitosť seznati sváteční kroj tamních selek, které od stanice k stanici buď vstupovaly, buď sestupovaly. Celý oblek jejich svědčil o nevše-

dní zámožnosti. Sukně z černé hedbávné látky mórové, jupky tolikéž černé z aksamitu, na hlavách vesměs černé hedbávné šátky, zvláštním způsobem vázané a na ramena splývající, na krku stříbrné široké řetízky. Tváře vesměs podlouhlé jevily patrně typus německý.

Chalupy tamního lidu mají většinou ploché švýcarské střechy, které obtíženy bývají velkými kameny, by vichorec krytby neodnesl; každý bez mála statek sedlský stojí o sobě, ověnčen jsa stromovím, okolo něhož příslušné role neb louky se táhnou. Běží-li dráha úvalem, bývá vždy kraj hráze živým křovím zalemován, aby času zimního zámětě úvozu nezasypaly; což patrně lacinější a praktičtější než ohrady deskové podél železnice v Čechách. Kopky sena nebo jiné sušené píce dělají tam velmi štíhlé a vysoké, na vrchu vyčouhá tyčka, aby vítr kopky rozbourati nemohl.

Bylo již přívětivé ráno, když vlak podél jezera Seekirchenského konečně vjížděl do velkolepé kotliny, kdežto město Salcpurk se rozkládá, obklopeno jsouc celou řadou nebetyčného horstva. Hlavní toto město vévodství Salcpurského leží na místě staroříinského Juvavium po obou stranách bystrotoké Salcy,

přes kterou dřevěný most 370 stop dlouhý se klene. Hlavní část města obklopena je Salcou z jedné, pak příkrými stěnami skalními Mönchsberku z druhé strany. Týmž kopcem vede na předměstí ohromný tunel v slitině skály vytesaný již r. 1767. za arcibiskupa Sigmunda ze Schrattenbachu, jehožto podobizna tolikéž ve skále vytesána nad portálem s významným nápisem: „Te saxa loquuntur“ (skály hlásají tebe). Délka tunelu obnáší 425 stop, šířka 22 stopy, výška 39 stop. Ze 17 veřejných náměstí vyniká náměstí residenční s krásnou kašnou, do které voda teče z úst čtyř obrovských koní mořských z jediného balvanu mramorového zhotovených od Ant. Doria r. 1668. Nad koni těmi stojí Atlanti a na samém vrchu Triton, metaje vodu na $2^1/_2$ metru do výše. Kostelní náměstí zdobí umělecká socha kovová Panny Marie od Hagenauera. Na náměstí tržním vypíná se socha hudebního velikána Mozarta, který se tu r. 1756. narodil; vzácný tento pomník vyšel z dílny velikého Schvanthalera r. 1843.

Město as 20.000 obyvatelů čítající je celkem nepravidelně staveno, má však domy krásné ponejvíce střechami plochými opatřené. Největší část vynikajících staveb nese

se slohem renaisančním. Kostelů má Solnohrad 24. Nejmohutnější dojem učinil na nás arcibiskupský dóm. Svatyně tato vystavena jest r. 1660. od Santina Salariho, přísně dle slohu světové basiliky sv. Petra v Římě; vchází se do ní překrásným portálem z bílého mramoru. Celý dóm je 360 stop dlouhý, 220 stop vysoký a 150 stop široký a vyznamenává se výtečnými malbami, paterem varhan a starožitnou broncovou křtitelnicí z r. 1321. Zpovědnice podobají se tu velikým almarám ozdobně vyřezávaným, do kterých troje dvéře uzavřené vedou, v prostředku pro kněze, po stranách pro penitenty, z nichž žádného kněz nevidí, ani cni kněze; pouze nad zpovědníkem napsáno jeho jméno. Když jsme vstoupili, sloužila se právě pontifikální mše sv.; hudba a zpěv byly důstojny rodiště Mozartova, ač nikoli církevní, lidu všelikých tříd účastnilo se hojnosť služeb Božích; pobožnosť co do zevnější stránky znamenali jsme vesměs vzornou.

Nedaleko dómu stojí tolikéž velkolepá romanská basilika sv. Petra z r. 1127. s hrobem sv. Ruperta a s pomníkem Haydenovým. Chrám tento patří Benediktinům, kteří mají v klášteře znamenitou knihovnu, přemnohými inkunabulemi se ho-

nosící. Také Františkáni mají tu velký odpolu romanský a odpolu gotický chrám z 13. století pochodící, zdobený dvěma romanskými portály a překrásnou věží. Loď chrámová je velmi tmavá, presbyterium naopak nad míru světlé, což příchozího nápadně dojímá.

V boční chodbě nachází se zvláštní oltář tuším P. Marie, vysokou ozdobnou mříží dokola ohražený, na které a po okolní stěně oltáře na sta votivných obrázků navěšeno a nalepeno. Každý má jiný rámec, jinou velikosť. Hotová to španělská stěna; ponejvíce však tu obrázečků docela sprostých z modlitebných knížek věnovaných na poděkování Pánu Bohu za rozličné milosti přímluvou P. Marie obdržené. Podle obrázků tu také visí voskové ruce, nohy, oči, srdce atd. — Vděčnosť k Pánu Bohu zajisté jest chvalitebná a slušná, ale přes to vše polepování toto oltáře a stěn všeho druhu obrázky a obrázečky a figurkami nazvati musíme nevkusností, která jediné dobrým úmyslem dárcův poněkud omluviti se může. Jistý cizinec vida toto nevkusné divadlo, jal se hned nadávati na pověrečnosť a tmářství katolického lidu. Jářku: „Mně se to také nelíbí, avšak vězte, že církev katolická nikdy a nikde něco takového neporučila.“ — Cizinec: „Buďsi, ale hanebno,

že něco takového trpí.“ — Já: „Prosím vás, neházejte hned po sprostém, poctivém člověku klackem, nemá-li takového vybroušeného vkusu jako vzdělaní lidé; vždyť Pán Bůh nehledí tak na dar, jak na dobrou vůli. Tuhle bývalý měšťanosta Vídeňský, Zelinka, vyvázna z nebezpečné nemoci, věnoval na poděkování Pánu Bohu do chrámu sv. Štěpána několik malovaných oken, z nichžto jediné kolik tisíc zlatých stojí; byltě boháčem. Chudý katolík by také tolik dal, kdyby jen měl; než něco přece by rád obětoval, koupí tedy sprostý obrázek nebo voskovou nohu, ruku atd. na poděkování, že ho Bůh neduhu nohou neb rukou zbavil. Což je-li to něco zlého, neb do konce hanebného? A což nemá-li takovýto dobrý úmysl chudého rolníka nebo dělníka před Bohem více ceny, než nadutosť mnohého boháče břichopáska, který na sebe a na jiné navěší zlaté tretky? Kdyby člověk měl jen vždy čisté oko k vidění, tu by zajisté také všude spatřoval, co jest dobrého; zatím vidívají lidé obyčejně každou mrvu sebe menší na jiných, sami pak celého břevna v oku vlastním neznamenajíce.“

Zvláštní velebnou jednoduchostí a skvělou čistotou imponuje tak zvaný kolejní chrám, ve kterém mistrovské obrazy sv. Karla Boro-

mejského a sv. Františka Xaveria nad jiné vynikají. V kostele Benediktinek na Nonnenberku, výtečné to stavbě ze 14. století, podnes výborně se zachovala stará malba z r. 1480. na okně za hlavním oltářem, bohatostí barev znamenitá.

Palác arcibiskupský co do stavby připomíná na nádheru královskou; patrno, že církevní knížata umění všelikého druhu podporovala. Naproti paláci tomu stojí tak zvaný Neubau, ve kterém se nacházejí nejvyšší úřady zemské. S úhledné věže tohoto velikého domu zaznívá denně třikrát líbezná hudba zvonková jako na Loretě v Praze.

Na tak zvaném Mönchsberku (tamní lid vyslovuje Minchsberk) zrovna nade městem na kolmé skále jako ptačí hnízdo vypíná se ve výši 6000 stop nad hladinou Salcy pevnůstka Hohensalza na zříceninách někdejší tvrze římské, jež nyní za vězení a za kasárnu slouží. Nynější stavba pochází z 9. století. Mönchsberk táhne se na levém břehu Salcy celou hodinu cesty a poskytuje nejmalebnější vyhlídku do celého okolí. Po hadovité stežince postupuje se z města na horu tuto; vedlé srázné skalní zdi vyčnívají špice věží Salcpurských tak blízko, že se zdá, jako bys bez mála rukou jich dosáhnouti mohl; uchvacu-

jící to pohled na krásné město pod nohama tvýma rozložené. A což teprve, když postoupiv okolo časokrásných vil, octneš se na Belvederu ve veliké bráně schválně vystavené, ze které nejrozkošnější panorama se rozvinuje před očima tvýma a to jako bleskem v jediném okamžení. Obrovské Alpy tu vystupují v malebném skupení jako kužele k oblakům jedna za druhou, ba vrcholy nejedněch vypínají se nad mračna sama. Králem nejbližších těch velikánů jest tak zvaný Untersberk, 6000 stop nad hladinou mořskou; plných osm hodin potřebí, než ‚vrcholu jeho dostoupíš. Na pravici jeho ční Stauffenberk s hradem Hohenstauffen, kolébkou slovutného rodu panovnického téhož jména. V levo k Untersberku vine se Schellenberk a v dáli pohoří Tännenské. Mezi malebnými horami těmi prostírá se rajské údolí, bujnou zelení ještě v září pokryté, jako v květnu. Po žních vyrůstá prý tu na strništi tolik trávy, že se celý kraj podobá jediné louce, která se na podzim seče.

Na procházce po romantickém Mönchsberku pustil jsem se do hovoru, arciže v Salcpurku německého, s jakýms pánem, jehožto akcent věstil mi Čecha, a nezmýlil jsem se; byl to úřadník z Vídně, rodilý od Tábora.

Panička jeho, Víděňanka, na otázku mou nerozuměla ani slovíčka česky. „Avšak syn váš, pane,“ tázal jsem se dále, „ten aspoň umí česky.“ — „Nikoliv, odvětil mi mladík švihák, „nerozumím ani jediného slova českého.“ — „Toho vám nechválím, mladý pane, že jste se nenaučil mateřské řeči svého otce“ — doložil jsem. Mladý pán se usmíval, též otec i matka dali se mi do hlasitého smíchu. „Podívejte se dobře na mého syna, je-li mi podoben“ — vybízel otec Čech. Mladý muž neměl žádných vousů. „Snad to není dokonce nějaký kněz?“ tážu se. „Uhodl jste, ale jen z polovice,“ zněla odpověď, „je to klerik a spolu nejmladší a nejposlednější — Piarista, po kterém žáden více přijati se nesmí do řádu na vymření u nás již odsouzeného.“ Po výkladu tom nedivil jsem se více, že mladý pán neumí česky.

Další zajímavé vyhlídky s Mönchsberku slovou: Ludvigsaussicht, Aussicht beim Café Bürgerwehr, kde vlál prapor červenobílý, na jiných skvostných vilach německý.

Komu se nechce pěšky na strmou horu pachtiti, najde na residenčním náměstí pohodlná nosidla se zelenou střechou jako kočárek. My také potkali jsme takovou malou kara-

vanu dvou nosidel; v jedněch seděl obstárlý syn Albionu, na druhých mladá dáma. Nosiči měli uniformy a rukavičky na rukou a taktéž hovorný Cicerone, který z Bedekra (cestopisné knihy) po německu výklady panstvu činil. Inu, „kdo peníze má, ať si na pána hrá.“ My nezáviděli jsme jim toho panského pohodlí, dávajíce přednosť zdravé procházce.

Na pravém břehu Salcy strmí nad městem lesem porostlý Kapucinerberk s klášterem, ku kterému 250 kamenných stupňů vede. Hned vedle vypíná se jestě vyšší Geisberk, hora to většinou holá, pod kterou leží utěšený letohrádek Aigen s velkolepým parkem, patřící knížeti Švarcenberkovi; vyznamenává se nad jiné malebnou a zdravou polohou. Za našeho pobytu meškal tu právě návštěvou pan kardinal Pražský, který jak známo dříve býval arcibiskupem Solnohradským a podnes v blahé paměti tamního lidu žije.

Naproti Kapucinerberku kyne k severu v dálce as dvou hodin na vysoké hoře poutní chrám Maria Plain, r. 1674. vystavený.

Ze Salcburku měli jsme namířeno na čarokrásné jezero Königssee, pak přes Išl a Gmundenské jezero zpět k Linci. Zatím bylo nám, pohříchu, z nenadání rozloučiti se s ma-

lebným tím krajem takřka u samé brány jeho. Kdežto po celé naší pouti nejkrásnější počasí nás doprovázelo, zahalily se na Nar. P. Marie k večeru nebetyčné hory Salcburské šedým pláštěm, ze kterého jako z putny hojný déšť se řítil. I vyplnila se také na nás stará pranostika: „do Solnohradu nechodívej bez deštníku.“ Lilo přes celou noc, a když jsme ráno z hostince „u zlaté lodi“ vykoukli, nebylo pro mlhu a déšť ani protějšího hradu „Hohensalza“ viděti. Přes to těšili nás tamní obyvatelé, že v Solnohradě rádo prý několik dní, ba neděl po sobě pršívá. An pak člověka s deštníkem v ruce sebe krásnější romantika valně neláká, což medle nám zbývalo, než s mrzutou tváří sednouti do vagonu, který nás ovšem za sucha do Lince zpět dovezl, kdežto jsme nocovali, bychom druhého dne po parníku do Vídně se doplavili. Na plavbu tuto po Dunaji ode dávna jsem se těšil, an jsem dříve nikdy po vodě necestoval, vyjma svrchu líčený kratičký výlet z Prahy do Chuchel.

VIII.

Plavba z Lince do Vídně.

Přístav Linecký nalézá se zrovna před okny nádherného hotelu „Arciknížete Karla.“ Největší loď Maria Valeria (v síle 180 koní), kterou se paroplavební společnosť podunajská honosí, stála již o 7. hodině ráno po hotově na cestu; zatím pro náramnou mlhu vyjelo se teprv po 9. hodině, do kteréžto doby bylo dosti kdy, úhlednou tu loď zevrub proskoumati.

Vstoupivše po mostku do středu lodi, octli jsme se u železného komínu, který řetězy přes loď skloniti se může, kdykoli pod nízkými mosty se projíždí. Pod komínem volno dolů nahlédnouti na mohutný stroj, který kolama pohybuje, blýští se jako ze stříbra a zakryt jest okny, by se tam nic nehodilo. Ke stroji nemá dolů přístupu nikdo mimo strojníka, který ustavičně do jakés knížky nahlédá a pozor dává na znamení, ježto kapitán s paluby dolů hlásí, přes tu chvíli do

plechových dlouhých trub jako trumpet našeptávaje.

Kapitán sám ať v dešti ať vichoru ustavičně přechází na příč přední palubu sem a tam, nepohnutě zíraje ku předu, aby loď nikde nenarazila, by se mělčinám a vstříc plovoucím lodím za včas vyhnula. Velké lodi vyhýbají jedna druhé, avšak malé lodičky musí na znamení zvoncem samy z daleka vyhýbati velkému pánu (zrovna jako mezi lidmi), aby se nedostaly do silného vlnitého proudu, který za parníkem se táhne, moha snadno menší lodičku převrhnouti.

Místa na lodi dělí se na dvě třídy. První třída, na které se platilo z Lince do Vídně 7 zl. 14 kr. nachází se v zadní části lodi; od komína ku předu je druhá třída. Každá třída má pod palubou svou zvláštní kajutu s kulatými okny, která sotva několik málo stop nad vodou vykoukají. Kajuta I. třídy podobá se skvostnému salonu plnému zrcadel, kolem do kola táhne se měkký divan s poduškami, na kterém pohodlně si sdřímnouti můžeš. Kajuta II. třídy má jen holé lavice a stěny. Za pěkného počasí málo kdo v kajutě se pozdrží, každý spěchá na čerstvý vzduch, aby na palubě zároveň užil panoramy ustavičně se střídající. Na palubě I. třídy

nachází se nádherná restaurace, jeden velký a jeden menší salon, zrcadly a červeným aksamitem bohatě vyzdobené. Tu dostane se ti všeho, co jen hrdlo ráčí, ovšem po pansku: málo a draho. Na př. náprstek „chartreuse“ pro zahřátí žaludku nestojí víc než pět a třicet krejcarů atd.

Kdežto na palubě II. třídy pocestní na lavicích buď sedí, buď z velké části stojí, nalézá se paluba pro I. tř. o patro výše nad zmíněnou restaurací, odkud netoliko celou loď, nýbrž také celé okolí pohodlněji přehlédnouti lze. Tady na zadním konci lodi stojí kormidelník, železným kolem bez ustání sem a tam otáčeje a ku předu na kapitánu hledě.

Pocestní I. třídy mají volno také na II. třídě se procházeti a baviti, kdežto naopak z II. třídy do I. pod pokutou přestoupiti zakázáno.

V boku lodi po obou stranách komína rozloženy jsou malé dveřmi uzavřené komnatky s těmito nápisy:

Kapitán, strojník, kormidelníci, kabina čís. 1. a čís. 3. — Na protější straně kabina čís. 4., 2., pak „Speis“ (spižírna), kuchyň, komůrka pro ovoce, pak kontrolor lodi. Za sychravého rána vše se rádo hrne ku parnímu

kotlu pod komínem, kde příjemné teplo jako u kamen sálá.

Podav tuto stručný nástin parníku Maria Valeria, musím již několik obrázků zběžných nakresliti z plavby samé, která náleží k nejpříjemnějším způsobům cestování. Kdokoli do pohodlného vagonu zasedl, s hrůzou zpomíná svého na obyčejném voze drncování na stanici železničnou; kdo však na parníku se octnul, s nemenší hrůzou připomíná si nepohodlí na železnici zakušených, zvláště když delší cestu po dráze mu konati bylo.

Kolébá se to na parníku tak mile, že bys přál sobě na věky tak plouti. Železnice proletí nejpůvabnější kraje, anižby ti oddechu popřála: sotva sem tam kousek velebného obrazu uchytíš, celku nespatříš nikdy. Parník zatím poskytuje ti úplného po okolí rozhledu, tak že obraz za obrazem volně vystupuje, ovšem že také jeden za druhým mizí. Tisíckrát přirovnával jsem druhdy život vezdejší plavbě, nyní na parolodi teprv živě jsem cítil, že není vhodnějšího podobenství pod sluncem.

Sotva jsme z Lince odrazili; zavzněl lodní zvonek oznamující, že nám vstříc přicházejí lodi; byly to parníky Flora a Zrini, s nimižto jsme vlajkami pozdravy vyměnili. Za nedlouho dohonili jsme těžké prámy naplněné sudy a

čtvercovými balvany; prámy tyto měly čtyři vesla z předu a tolikéž v zadu.

Podél břehu zhusta klapá celá řada mlýnků, postavených na způsob baráků vesnických na lodičkách. Tam zase převážejí se koně, ježto na prámu tiše stojí, uprostřed veletoku s filosofickým poklidem na předloženém seně si pochutnávajíce. Druhdy spatříš tatáž zvířata, kterak zapřažená jednu i více lodiček proti proudu táhnou, sama buď po břehu, buď v mělké vodě ku předu kráčejíce.

Ty a podobné obrazy střídají se ustavičně, tak že sotva stačíš do paměti je ukládati. A jaký to pestrý pohled míhá se podél břehu! Jedna malebná dědinka za druhou, město za městem, zámek za zámkem, zřícenina na vrcholu skaliska za zříceninou. Mezi Walsee a Krainem zajímala nás z daleka věž hradu Klam, jehožto majitel slavný hrabě Jindřich jak známo v popředí vlastenecké naší šlechty neohroženě bojuje za práva koruny sv. Václava. Nad městečkem Krainem vypíná se nádherný zámek vévody Koburského, a nedaleko za ním mezi hornatými břehy lesem porostlými ječí pověstný Strudl, ve kterémžto víru druhdy netoliko malé lodičky utonuly, nýbrž jednou i celá velká loď s poutníky Vídeňskými do Marie Cely se ubírajícími

hrob svůj nalezla, jak podnes památné kříže na břehu zvěstují. Přítel můj nechtěl mne na smutné to místo upozorniti, pokud bychom je nepřejeli; zatím prozrazeno tajemství jeho, když najednou komandováno nám všem, bychom na lavice usedli, aby kormidelníku na osudném místě nikdo nezacláněl. Nyní ovšem bývalé nebezpečné skály z větší části z řečiště odstraněny jsou velikým nákladem za nynějšího císaře Františka Josefa, což památník na levém břehu r. 1853. postavený oznamuje. Než přes to vše opatrnosti nikdy nezbývá a proto spadl nám kámen ze srdce, když Strudl jsme měli za zády, ač mimovolně na mysli nám tanul jiný hroznější vír, jehožto jícnu žádný smrtelník neujde.

Jako železnice tak i parolodě mají své stanice, kdežto cestovatelé buď vstupují, buď vystupují. Loď na znamení zvonce mírní z nenáhla svůj běh, až pak místo ku předu zrovna bokem ku břehu se žene. Jelikož voda u břehu bývá mělká, tedy nepřirazí parník až na břeh, nýbrž na loďku ku břehu uvázanou, na kterou stálý můstek z břehu vede, jiný pak šoupací můstek či lávka se zábradlím z loďky na parník se přišoupne. Aby parník na řečenou loď přílišně nenarazil, spouštívá hošík mezi ně na laně veliké klubko z pro-

vazů smotané, an zatím lodníci parník provazy z něho jím hozenými k lodi přitahují. Takovýchto stanic či přístavů načítá se velké množství.

Naproti stanici Ipsu na pravém břehu spatříš slovutné poutní místo Maria Taferl, pak na další cestě slavné kláštery Mölk a Göttweih a Klosterneuburk. „Brr," zvolá liberál, „pryč s těmi hnízdy, kde prý jenom tuční, lenošní mnichové z oken vykukují. Nebude prý lépe pracujícímu lidu, pokud z klášterů nenadělají se samé — továrny." A což nenadělalo se již dosti továren z klášterův? Ano, a kdo tím získal? Továrník, žid a nikoli pracující lid, jenžto při všem lopocení sotva hladu se ubrání a když záhy vysílen pracovati nemůže, nezbývá mu leč žebrácký měšec a hůl.

A kde, ptám se, má ubožák potom žebrati? Snad u bývalého pána svého, kterého svými mozoly obohatil? Tu by se špatně potázal; tam bývá brána zavřena a otevře-li se, odhánějí psi každého s vetchým šatem. Čili má žebrati u svých bývalých soudruhů, dělníků továrnických? Aj ti ubožáci sami sotva života uhájí. Ptám se, což neviděl by ubohý žebrák v okně raději třeba tučného mnicha, který jej v klášteře krmí a napájí, než vy-

záblého dělníka, který teď z továrny vykukuje a sám bídu tře, nerci-li aby almužnu dával?*

A kdo pěstoval v tak zvaném středověku mimo nábožnost také všelikou vědu a umění? kdo mýtil lesy a v úrodné kraje je přeměňoval? kdo šířil mezi lidem všeliká řemesla? kdo zachoval nám nesmrtelná díla klassiků římských a řeckých, že neutonula na věky v potopě barbarstva? kdo se dal řetězem ku knize obrovské přikovati, aby ji dnem i nocí přepisoval a poklady moudrosti potomstvu zachoval, pokud tisku nebylo? Hle to vše podnikal nyní na smrt od mnohých nenáviděný — mnich, jemuž za vše ty zásluhy o lidstvo neocenitelné spílá se lenochů, což ovšem jenom úplná neznalost historie, nebo slepá zlomyslnost dovoliti si může. I nyní je dobře o to postaráno, aby každý člen kláštera hojnou prací zaměstnán byl.

Po poledni účastnili jsme se společného obědu v restauraci, ku kterému přes 80 hostů najednou zasedlo. Bylo to věru s podivením, kterak se mohlo tolik jídel v té malé ku-

* Klášter benediktinský v Rajhradě vynakládá každého dne deset zlatých r. m. na chudé, tedy 300 zl. každého měsíce. Který továrník dává tolik chudým?

chyňce ustrojiti. Jídla byla čistě a chutně ustrojena a stála pro osobu bez nápoje 1 zl. 60 kr. Oběd trval přes hodinu a ačkoli vesele se hovořilo, přece bylo nám litovati, že jsme mezi tím mnoho malebných obrazů propásli.

Čím dále k Vídni, tím více ustupuje romantická krajina planinám dosti jednotvárným. V Korneuburku rozžehnal jsem se s drahým soudruhem svým, který z parníku přestoupil na dráhu, aby ještě téže noci v domácím svém lůžku odpočinku popřál tělu dlouhým cestováním utrmácenému. Já zatím zadumán putoval dále do cislajtanského Babylonu, který při vší své nádheře srdce slovanské rozehřáti nedovede; proč? netřeba zde dokládati. Než však jsme do Vídně dorazili, bylo nám v Nusdorfu z velkého parníku na dvě malé parolodě se přestěhovati, čím jsme se tak zabavili, že již pod pláštěm čiré noci octli jsme se na nábřeží Vídeňském.

IX.

Víd e ň.

Jak blaze mi bylo, když jsem v tomto moři cizích lidí a domů dostal se šťastně do přístavu klidného, do domu zesnulého již P. Bilky, dávného přítele svého, kterého celá vlasť československá s chloubou jmenuje „svým“.

Víděň již od Římanů jakožto stálý tábor vojenský na Dunaji pode jménem Vindobona založena byvši, povznesla se od té doby co do počtu obyvatelstva na čtvrté město Evropské (po Londýně, Paříži a Cařihradu), kdežto se sedmero drah železných sbíhá. Dle sčítání 31. pros. 1869. ukončeného, bylo tam 622.087, se 14 předměstími před linií 825.165 obyvatelů a mezi nimi asi celá čtvrtina Slovanů, většinou zase Čechů. Kdoby tomu věřil, že ohromnému tomuto počtu Čechoslovanů nedopřáno podnes ani jediného chrámu výhradně českého!* A přec tomu tak. Jediní

* Kdyby oň Češi opravdově usilovali, měli by jej už dávno.

často osočovaní Liguriané smilovali se nad naším lidem, poskytujíce mu, avšak jen z dobré vůle (ana němčina také tady jest pánem) aspoň poněkud duchovní potravy ve svém krásném starožitném chrámě Maria Stiegen. Zdaž tu nesluší povzdechnouti slovy evangelia: „Což jest to pro tak mnohé!“ Všeliké mnohaleté dovolávání se českých služeb Božích v jiných as 53 chrámech Vídeňských bylo pohříchu podnes hlasem volajícího na poušti. Nechať Čech raději na duši se zmrzačí a spustne, jen když se bude pitvořiti Němcem — toť heslem nejedněch lidí, kteří na národnosť českou nevražíce, sami němčinu nad víru a nábožnosť staví — a to nejenom ve Vídni, nýbrž leckde jinde.

Maria Stiegen, jediný to pouhým Čechům přístupný chrám, jest mimo dóm sv. Štěpána nejstarším stavením celé Vídně, která vesměs dle časové módy se přeměnila, kdežto Praha svůj ctihodný, starožitný ráz podnes s řídkou pietou zachovává. Chrám M. Stiegen v Salvatorské ulici položený, stával prý původně v 9. století na pahorku nad Dunajem, který toho času tímto směrem se valil; nynější stavba slohu starogotického pochází však z 15. století a jest po dómu Svatoštěpánském bez odporu nejkrásnější svatyní Vídeňskou;

vnitřek vyznamenává se zvláště úhledným oltářem a starými malbami na skle.

Z 20 kostelů vnitřního města (celá Vídeň čítá jich přes 50) vyniká ovšem nade všechny starožitností i velkolepostí dóm sv. Štěpána, již r. 1144. Jindřichem Jasomirgottem Babenberským v romanském slohu původně založený. Nynější gotická stavba teprv mezi r. 1359. a 1579. provedena, ač podnes na dobro ukončena není. Má podobu kříže se 3 loďmi; délka obnáší 333 stop, šířka 222 stop, výška zdi až po klenutí 79 stop — a poskytuje místa 12.400 osobám. K velebnému pološeru celé svatyně výborně se hodí skvostná malovaná okna, z nichžto několik, jak již svrchu jsme dotkli, věnoval bývalý purkmistr Zelinka z vděčnosti za své z těžké nemoci pozdravení; jedno pak za touž příčinou zbudovala městská rada na památku témuž náčelníku svému, jakož podpis okna věští, na kterém Zelinka v životní velikosti kleče vypodobněn jest. Zdažby nynější lželiberálové Vídeňští cos podobného učinili, nevím.

Hlavní brána obrovská (Riesenthor) jest velmi zajímavý zbytek romanské stavby z 12. století, symbolickými figurami bohatě ozdobený. Klenutí dolní části chrámu spočívá na 12, klenutí vysokého kůru na 6 mohutných

pilířích. Chrám čítá 38 mramorových oltářův, avšak ani jeden nesouhlasí s celkem. Mistrovským dílem A. Pilgrama jest kazatelna $27\frac{1}{2}$ stop vysoká. Z četných pomníků náleží první místo sarkofagu cís. Bedřicha III. z červeného mramoru r. 1513. nákladem 40.000 dukátů zbudovaný. Pod chrámem províjejí se v zemi katakomby či sklepy ve třech patrech nad sebou běžíce a lidskými kostmi naplněny jsouce. Ve staré knížecí hrobce odpočívá 17 knížat a kněžen rakouských, kdežto se podnes vnitřnosti zemřelých panovníkův a princů císařských v měděných nádobách ukládají.

Na zevnější straně chrámu spatřuje se mimo mnohé pomníky kamenná kapla, s které Jan Kapistran r. 1451. válku proti Turkům hlásal.

Na jižní věži, 436 stop vysoké, o které také český stavitel Petr z Prachatic pracoval a jak se podobá ji též dokončil, visí zvon 402 centy těžký, který r. 1711. ulit byl z dobytých děl tureckých. Na věži té viděl jsem zvláštní důmyslný stroj s ciferníkem jako u hodin, který při požáru hlídačovi udává na vlas ulici i dům, což se okamžitě s věže hasičským sborům dolů telegrafuje. Pohled s věže je omamující a věčný

lomoz vozův ulicemi bez ustání se prohánějících podobá se hučení obrovského vodopádu. Druhá věž na konci křížové lodi podnes není dostavena, zrovna jako na př. Svatovítská v Praze, Notrdamská v Paříži a vůbec mnohé jiné věže na nejznamenitějších chrámech, jelikož obyčejně takové stavby na posled se nechávají a pak uváznou.

Tato zkušenosť prý hlavně přiměla Ferstla, stavitele nového votivního chrámu Spasitelova před Skotskou branou, aby věže této překrásné, prolamované, takřka vzduchové budovy hned zároveň s chrámem se stavěly a a dohotovily. Podnět k této ozdobné, umělecké stavbě, dobrovolnými příspěvky podniknuté, dal arcikníže Ferdinand Maximilian, potomní nešťastný císař Mexický, na památku zachránění císaře Františka Josefa před atentátem 18. února 1853. Velebný to chrám, avšak více pro okrasu města, než pro potřebu vystavený, an jak jsme svrchu již podotkli, za příčinou jiných blízkých kostelů bude bez — farníků. Koliknácte kostelů mohlo se zbudovati v odlehlých osadách venkovských, ježto by tušim většího užitku duchovního čerpaly z nábožné té památky, než podunajský ten Babylon, který po uši v nejhrubším materialismu vězí.

Z četných kostelů Vídeňských připomínáme ještě chrám sv. Augustina, ve kterém se nachází nejdrahocennější pomník umělecký, mausoleum (náhrobník) arcikněžny Marie Kristiny od Canovy.

V Loretánské kapli téhož chrámu chovají se ve stříbrných nádobách srdce zemřelých císařův a princů. V klášteře Augustinském s chrámem spojeném žil pověstný druhdy kazatel Abraham a Sancta Clara. Nyní je tam vyšší vychovací ústav bohoslovecký, Frintaneum zvaný.

Nejnádhernější svatyní předměstskou jest chrám sv. Karla Boromejského z doby císaře Karla VI., r. 1716.—1636. vystavený. Po obou stranách portálu, na 6 korintských sloupech spočívajícího, stojí dva ohromné sloupy 141 stop zvýší, polovypuklými řezbami k životu sv. Karla se táhnoucími okrášlené. Na sloupech těch visí zvony. Chrám vyniká obrovskou kuplou, překrásnými fresky, oltářními obrazy a pomníkem básníka Collina.

Ze světských staveb přináleží arci první místo císařskému hradu, nikoli však pro krásu stavitelskou, nýbrž pro rozsáhlosť jeho. Hromada to budov v nejrozličnějším slohu vystavených i přistavených. Původ hradu náleží době vévody Leopolda Babenberského

(† 1234). Z četných přebohatých pokladů vědeckých připomínáme pouze cís. dvorní knihovnu, umístěnou v překrásném sále 240 stop dlouhém a 34 stop širokém, ježto obsahuje přes 300.000 kněh, přes 12.000 prvopisů, 20.000 svazků rukopisů . . . více než 100.000 podobizen nejslavnějších osob historických, jednu z největších sbírek map, musikalií atd.

V čele uměleckých sbírek Vídeňských skví se cís. obrazárna v paláci Belvederském, obsahující na 1800 obrazů všech škol malířských od nejstarší doby až na nejmladší umělce rakouské. V témž paláci nachází se také Ambrasská sbírka pro umělce a přátely dějin nad míru zajímavá, která původně založena byla na zámku Ambrasu blíž Innomostí v Tirolsku Chová se tam zbrojnice se 150 úplnými historickými zbroji a zbraněmi knížat a vojevodův z 15. a 16. století, přečetné podobizny a díla plastická, malby na skle, přírodní vzácnosti, vzácné staré knihy a rukopisy atd.

Mimo velkolepý přírodnický kabinet, pak rakouskou průmyslovou výstavu, navštívili jsme též dům umělcův (Künstlerhaus) na říčce Vídeňce, teprvé v letech 1865. až 1868. dle plánu A. Webra vkusně vysta-

vený jednotou uměleckou. Na Vídeň však zdá se nám budova tato příliš nepatrnou, kdežto umělci, malíři, sochaři atd. svá nejnovější díla na odiv i na prodej vystavují. Smíme-li dle tohoto střediště ruchu uměleckého souditi, tedy ovšem co do výtvarného umění pokulhává pyšná Vídeň daleko za mnohými městy menšími.

Z vyučovacích ústavů náleží první místo universitě, která po Pražské (založené Karlem IV. již r. 1348.) jest nejstarší v celé střední Evropy. Zakladatelem jejím byl vévoda Rudolf IV. r. 1365. Po Pařížské mívá universita Vídeňská nejvíce navštěvovatelů, obyčejně přes 3000 ročně, mezi kterými r. 1866. čítalo se 1964 Němců, 260 Čechů, 159 Jihoslovanů, 83 Poláků, 31 Rusínů atd. Od r. 1867. nemá však universita své vlastní budovy,* tak že síně k přednáškám a ústavy s vysokými školami těmi spojené roztroušeny jsou po celé Vídni. Knihovna její obnáší 150.000 svazků.

Vedlé university má Vídeň polytechniku, Teresianskou rytířskou akademii pro šlechtické jinochy založenou, 8 státní vyšší gymnasia, 3 komunálná realná gymnasia, 4 státni a 4 obecní vyšší realky atd.

---

* Nyní ovšem již má budovu velkolepou.

Majitelem jednobo z nejpřednějších soukromých ústavů vyučovacích ve Vídni jest slovutný po vlastech československých Petr Bílka, rodem Moravan z Boskovic. Velkolepý ústav jeho, který od r. 1850. samostatně vede, nachází se v Josefově, v jezdecké ulici uprostřed zahrad ve Vídni velmi řídkých. Vyučuje se v něm všem třídám normálním, realním a gymnasijním, mimo to přípravným vědám pro akademii obchodní, vojenskou a námořní. Každý žák musí mimo předměty své třídy zároveň řeči a literatuře svého mateřského jazyka se učiti a také některému řemeslu. Ústav onen má též svou vlastní knihovnu, přírodovědecký a fysikální kabinet, chemické laboratorium, modely, kresby, své vlastní lázně, veliký sál pro tělocvik a šermování atd. Učitelův a vychovatelů rozličných čítá ústav Bílkův stále na 50—60. Nejpřednější rodiny šlechtické i měšťanské z celého Rakouska, ba i cizozemci svěřují mu své syny. Vedlé Němců jsou tu Francouzi, Vlachové, Maďaři, Rusové, Srbové, Černohorci, Bulhaři, Romané, Řekové, Španělové, ba i Egypťané.

Že Bílka náš jest netoliko na slovo vzatým paedagogem, nýbrž jedním z nejoblíbenějších podporovatelů všelikých spolků vlaste-

neckých a dobročinných, zvláštním pak příznivcem krajanů Moravanů ve Vídni studujících, ví celý svět. Ana však skromnosť jeho známá nedovoluje nám více říci, přestáváme na srdečném přání nesčetných ctitelů jeho, přivolávajíce mu z pobřeží Svitavina, kde Bílka (v Boskovicích) světlo spatřil „na mnogaja ljeta!“ *

Na veřejné pomníky jest Vídeň poměrně dosti chuda. Z nejznamenitějších jmenujeme: Jízdeckou bronzovou sochu cís. Josefa II. na Josefském náměstí; sochu cís. Františka II. na Františkově náměstí; sochy arciknížete Karla a prince Eugena Savojského od Fernkorna na zevnějším hradním náměstí; sochu cís. Františka I. v dvorské zahradě; sochu maršálka Karla Švarcenberka na náměstí jeho jméno nesoucím.

Na Příkopech zvedá se mramorový sloup nejsv. Trojice 66 stop zvýší, na památku ochránění Vídně od moru r. 1679. zuřivšího postavený. Jiný mramorový pomník stojí na Hohenmarktu; chrámec to na 3 korintských sloupech spočívající se skupením, jež představuje Zasnoubení P. Marie.

V tak zvaném Stadtparku na obou březích Vídeňky rozloženém zasluhuje po-

* † 11. září 1881.

všimnutí krásný pomník Schubertův, z kararského mramoru v zeleném loubí mile překvapující. Mne však více zajímal jiný kovový pomník v zahradě před polytechnikou, od Fernkorna zhotovený na počesť našeho slovutného Josefa Ressla, rodilého Čecha v Chrudimi, vynálezce šroubu při parních lodích. Muž tento, který důmyslem svým celé plavbě nový směr dal, ba netušené vlády nad spoustami mořskými plavcům dobyl, musil bohužel, jako geniové vůbec a Čechové zvlášť, trpkou proběhnouti školu, došed uznání teprv — po smrti. Jakožto námořní intendant měl ročně osm (!) set zlatých služby, k čemu teprv na sklonku života obdržel přídavkem 200 zl.! Horká nemoc učinila konec jeho účinlivému, ale strastiplnému životu r. 1857. v Lublani. Pomník jeho, městem Vídní vzdělaný, byl 18. ledna 1863. slavnostně odhalen. Má latinský nápis: Josefo Ressler patria austriaco atd. (Josefu Ressiovi, rodáku Rakušanovi . . .). Původně stálo dále: natione bohemo . . . . (dle národnosti Čechovi), avšak závistivá malichernosť Vídeňákův nesnesla přídavku toho — i musil se před samou slavností násilně z tabulky odstraniti. — — Než přes to vše nepřestane se nikdy národ náš honositi velikým svým Resslem.

Nejkrásnější ulice, která na místě starých zbořených hradeb a koliště okolo vnitřního města od r. 1858. se objevila, jest tak zvaná Ringstrasse. Já bych nazval ulici tu palácovou, an skutečně vyjma některé zahrady téměř venkoncem nádhernými paláci se honosí. Již zevnějšek jejich celými skupeními mramorových soch i zlatem vyzdobený připomíná na pyšné stavby starého Říma. Jaká nádhera bude teprv uvnitř! Tážeš-li se, komu by skvělé tyto zámky náležely, či knížatům neb jiným bohatým šlechticům, mýlíš se; patříť ony s nepatrnou výjimkou — židům. Kdežto chatrnější domy se boří a na místě jich paláce ze země vyrůstají, ubývá obydlí ubohé chudině, která sotva v podzemních sklepích místečka najde, by hlavu svou na chumáčku shnilé slámy sklonila. Paláce židovských velmožů stojí v létě většinou prázdné, an zatím majitelé jejich ve skvostných vilách nebo v lázních po špekulacích bursovných si pohodlně hovívají. Půjde-li to touto cestou dále, tu i bez daru prorockého lze bude si vypočítati, jaká katastrofa dnes neb zítra se chystá.

Na téže ulici — tak zvaném Opernringu — vypíná se nové dvorní operní divadlo, které jsme též večer navštívili. Nejnádhernější

to divadlo ze 6 veřejných a 3 soukromých divadel Vídeňských. Vystavělo se v letech 1861.—68. dle plánu architekta van der Nülla a Siccardsburka nákladem sedmi milionů zlatých! Vejde se doň 3000 osob. Ačkoli vstupné jest náramně vysoké, přece se tam nedostaneš, leč bys o den dříve vstupenku si zjednal, nebo od překupníků za dvoj- a trojnásobnou cenu si zakoupil.

Hned jak mile ze sloupořadí do síně stoupíš, octneš se jako v báječném světě. Po širokých mramorových schodech koberci drahými potažených, mezi alegorickými sochami kráčíš vzhůru a octneš se v ohromné dvoraně jakoby sluncem ozářené, ve které neuzříš leč mramorové sochy dramatických básníků, malby, zlato, a červený aksamit, jímžto vesměs sedadla potažena jsou. Lavic jsem v přízemí neviděl, nýbrž pro každou osobu pohodlný fotel zvlášť. A což teprv mám říci o umělcích, kteří za jediný večer berou víc, nežby četná rodina spotřebovala za celý rok! Dával se „Trovadore“, rozumí se, že výtečně.

A přec nelze našinci ubrániti se jakémus bolu uprostřed tohoto báječného ráje, zpomene-li, že toto divadlo německé vybudováno bylo na útraty státní, tedy i za peníze naše, kdežto divadlo naše národní v Praze z krejca-

rových sbírek našeho lidu budované řadou mnoha let podnes pod střechu se nedostalo.* A pak máme blahoslaviti . . . Vídeň!

Projezdivše téměř celou Vídeň kříž na kříž, zajeli jsme též s hostitelem mým k paláci světové výstavy, kde as 8000 dělníkův a tolikéž snad diváků se hemžilo. Stavební materiál dovážel se po zvláštní železnici až na místo. Do rozsáhlého stavení nebylo tehdá ještě přístupu a proto nelze nám o něm více pověděti, leč že by v obrovské jeho báni hodný kostel i s věží se směstnal.

Okolo paláce výstavního zakládal se právě na místě vykácených stromů nový, krásný park, do kterého se ihned celé dospělé stromy pravidelně zasazovaly. Celé řady rozličných budek tak zvaného Vurstelprateru, ve kterém druhdy karakteristický život veselých Vídeňáků se obráží, vzaly za své ustupujíce budově výstavní, buď místo primitivného, starého neladu moderní roucho oblékajíce.

Než dosti, ba snad i příliš mnoho o zpupné té naší maceše a proto honem na nádraží severní dráhy, kdežto hned v síni na schodech jakoby na vznešeném oltáři stojí mramorová socha v životní velikosti, nikoli císaře

* R. 1881. dostaveno.

pána, nýbrž — žida Rothschilda. Významná to zajisté socha, aby cizinec hned na nádraží se dovtípil, jaký asi pronárod ve Vídni vládne. A proto spěšně do vagonu z dusivého pro našince vzduchu Vídeňského.

X.

Z Vídně na Svitavu.

Šťastnou náhodou dostalo se mi tu velevítaného společníka vd. p. Buchtela, vikáře Kyšberského v Čechách, slovutného hudebníka, jenžto vzácnou svojí sbírkou starých i novějších nástrojů hudebních zastoupen bude na světové výstavě Vídeňské. Vyněnivše několik slov, porozuměli jsme si hned, že jsme svojí, zvláště když p. vikář objevil se býti jedním z nejvroucnějších ctitelův Sušilových. Nebudiž nám to za nešetrnosť kladeno, pakli zde ze soukromého hovoru přátelského něco vyzradíme na potěchu přečetných žákův i ctitelův nezapomenutelného našeho mistra.

Před několika léty zavítav p. vikář do Brna, neopomenul navštíviti prvotného hrobu Sušilova, na němžto právě vzácná růže bílá s přídechem do červenava prokvétala. Pravdou-li svatou, co slavný náš Brandl v klassi-

ckém nekrologu napsal (Politik 1868, č. 55): „že Sušil byl ve věnci básníkův českých bělostnou lilií beze skvrny“ — nemohla tolikéž něžná ruka významnější ozdoby rovu jeho vybrati než bílou růži. Pan vikář věnovav slzu úcty drahému nebožtíku, nechtěl odejíti bez nějaké památky. Uštípnul tedy větvičku z keře růžového a schoval ji pečlivě do tobolky.

Popošed zatím o kousek dále, spozoroval teprvé výstrahu na tabulce, která každému, kdoby květiny na hřbitově trhal, vyhrožovala pětkou pokuty. Ohlídal se kolem, ale na štěstí nebylo tu nijakého zrádce. Přijda domů vsadil větvičku, a hle, ujala se a vypěstoval z ní již několik vzácných keřův, ježto něžně „Sušilovkami“ (rosa thea amabilis Sušil) pokřtil.

Také já mám slovo, že vd. p. vikář mi sám Sušilovku doveze, o kterou, podaří-li se mi ji rozmnožiti, milerád také s jinými ctiteli Sušilovými se sdělím.

Ostatně prý je p. vikař hotov řečenou pokutu, kdyby se žádala, podnes milerád položiti, jen když z prvotného hrobu oslavencova podařilo se mu zachovati růži Sušilovku.

Zpráva tato o Sušilovce, kterou jsem za

nedlouho po vykonané cestě Brněnskému Hlasu podal, vyvolala v témž časopise překrásný a důležitý návrh, aby vlastenecké kněžstvo zarazilo literární spolek „růže Sušilovka“ zvaný, kterýžto by o spisování a rozšiřování spisův takových péče vedl, ježto by provanuty byly základním heslem Sušilovým:

„Dvé krásek spanilých duše mé ovládnulo stánek;
Zemská jedna, druhá s výšiny pošla nebes.
Církev a vlasť — ty v mojích milují sestersky se ňadrech,
Každá půl, každá má moje srdce celé.“

Souhlasíme zajisté všichni, žeby takovouto duchovní růží památka slavného kněze-vlastence nejdůstojněji se zasvětila. Kéž nám brzo zkvete taková živoucí růže Sušilovka na ozdobu květnice Cyrillo-Methodějské! *

Na stanici Hrušovanské přisedla do našeho vozu venkovská jakás služka s dítětem krásně přistrojeným. Chuďas domnívala se bezpochyby, že vůz jako vůz, což se brzy vysvětlilo, když mezi jízdou hrubý konduktér po německu jal se s ní hrdlovati, že měla lístek pouze do III. třídy. Ubohá nerozuměla mu ani slova, an v kulturní řeči všecka stavidla své nevymáchané huby na „hloupou — jak pravil — Češku“ spustil. Nevím, kterakby

* Zkvétá již utěšeně mnoho let.

se jí bylo vedlo, kdybychom byli surovému tomu chlapisku nepřipomenuli, že on zasluhuje více důtky než ona, an jí sám měl ukázati místo, a neumí-li s lidem slovanským se smluviti, že se ani nehodí ke službě na dráze, která slovanským krajem probíhá a tedy ze slovanských peněz tyje. Po kapitole této ovšem zarazil, avšak provozuje bezpochyby svou nešetrnosť k slovanským cestovatelům dále, jako jiní bezčetní kollegové jeho pouzí Němci. Ptáme se, coby v podobném případu řekl Němec konduktéru pouhému Čechovi?

Avšak slyším již klassickou odpověď správní rady: „Inu sedláče, to je jiná!“

Kdy konečně přizná se nám právo stejné, jako jiným národům? Nikoli dříve, pokud nezavládne křesťanská zásada: „Cokoli chcete, aby vám lidé činili, vy čiňte jim.“ Jenom pohanstvo otročí jiné národy, křesťanstvo objímá pak celý svět.

Nechtěje se dále šířiti o Brnu, či jak je ústaváci rádi zovou — předměstí Vídeňském, které co do zášti proti nám ve všem po Vídni se opičí ba ji předčí, spěchám již ku konci svého cestopisu, by se dalším ho rozpřádáním trpělivosť čtenářova a konečně také moje nepřetrhla. Vzdávám upřímné díky drahému příteli a spolucestovateli svému vd.

p. děkanovi Janouškovi, bez něhož bych se byl sotva takového výletu odvážil. Děkuji zároveň vroucně všem příznivcům, jichžto láska i pohostinnosť trmácení daleké mi svrchovanou měrou osladily. Dovezl jsem si s sebou nejednu spanilou nezabudku, která bohdá v srdci mém neodkvete až — v hrobě. Ač jsem nespatřil moře, ani luzné Italie, jak jsem si původně přál, utrhl jsem přec na cestě několik kvíteček, ježto v skromné této kytici drahým krajanům svým podávám; budu šťasten, pakli ji přijmou s touž ochotou, s jakou uvita byla. Dá-li Bůh zdraví, neodčítám se sice dalšího cestování, avšak přiznávám se také bez obalu, že navrátiv se do klidného údolí Svitavina, přece jsem si pomyslil: „Všude dobře, ale doma nejlíp!“

Věnoval-li jsem zlaté naší Praze ve spísku tomto více pozornosti než Solnohradu, kam jsem popředně mířil, ba více než hrdé Vídni, vím najisto, že mi toho nikdo nezazlí, leč ten, kdoby vlastní matku třeba ožebračenou za jiné jakékoli vyfintěné osoby do pozadí stavěl. Uchvácen byv sám její velebností, domnívati se mohu, že též laskaví čtenářové moji jaký taký obrázek matičky naší shovívavě přijmou, přihlížejíce arci více k předmětu než ku zběžnému štětci. Kéžby se mi

bylo podařilo, abych poněkud aspoň byl napověděl milým rodákům svým, proč a zač ku Praze, tomuto srdci národu československého lnouti musíme, ač nechceme-li v moři cizinstva utonouti. Zůstaňme, čím nás Bůh stvořil, věrnými syny své krásné vlasti pozemské, avšak nezapomínejme proto pravé, věčné domoviny své tam nad hvězdami, kam jediné bezpečně vede Kristus a jeho církev, kterýmžto nás již před tisíci léty zasvětili velicí naši svatí apoštolové slovanští Cyrill a Methoděj. A proto

vzhůru, národe můj, vzhůru
k svatým zalet výšinám,
nad pozemskou vstoupni kůru
k jasným nebes končinám;
tam kde Boží tvář se skvěje
v lásky věčné plápolu,
Cyrilla a Methoděje
v slávě pozdrav pospolu.

Pokloň se jim rode celý,
šírá říše Slovanů,
neboť oni otevřeli
tobě rajskou dvoranu;
podnes jejich světlo svítí
a vlasť milou zahřívá,
vůně nebeského kvítí
národ podnes provívá.

Mějtež z toho díky věčné,
apoštolé rozmilí,

že jste k lásce nekonečné
bratry v Kristu spojili;
opatrujtež také dále
tisícletý onen sad,
aby opět k Boží chvále
zářil slavný Velehrad.

Oživtež to srdce svaté
slovanského národu,
nechať z něho proudy zlaté
znova tekou v obvodu;
Kristem nechať žije, mladne
vezdy naše otčina,
ať nám nikdy neuvadne
víra, nebes květina.

(Moje „Velehradky," str. 45.)

OBSAH.

		Strana
Úvod		5
I.	Třebíč	8
II.	Praha	14
III.	Do Chuchel a na Karlštein	53
IV.	Do Plzně	60
V.	Do Českých Budějovic	63
VI.	Do Lince	66
VII.	Do Solnohradu	73
VIII.	Plavba z Lince do Vídně	84
IX.	Víděň	93
X.	Z Vídně na Svitavu	108